

NOVA SERIJA
LASO
CIJENA 3 DIN BROJ 74

U OLOVNOJ OLUJI

LYNN WALLES

U OLOVNOJ OLUJI

»Laso« Nova serija 1975.

Recenzija: Feđor Hanžeković, publicist i filmski režiser

Prevela: Marija Manolić-Eker

«Laso» — Izdavač OOUR izdavačke djelatnosti »Vjesnik«, Zagreb, Ljubice Gerovac 1 — Glavni i odgovorni urednik Borivoj Jurković, — Tisak. OOUR novinsko-revijalna štamparija i OOUR TMG »Vjesnik«, Zagreb, Ljubice Gerovac 1 — Zagreb 1975. /

Copyright (sva prava za Jugoslaviju) VJESNIKOVA PRESS AGENCIJA, Zagreb

Cijena 3 d. Za inozemstvo: DM 1,40; ASCH 8; SFRS 1,60; HFL 1,30

Oslobodene plaćanja poreza na promet mišljenjem Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu SRH preč. 4935/2 — 1978 od 34. XI 1978.

I

Jessa Dawsona je najobičniji slučaj doveo u vezu s tim čovjekom ... slučaj odlučujući za čitavu njegovu budućnost. Kad je prešao granicu Colorada za Nebrasku, nije to još znao. Tu nije bilo nikakvih oznaka, ni putova ili ograda... samo visoko nebo, stalan vjetar i beskrajna valovita zemlja, sve do dalekog obzorca.

Negdje na zapadu Jess je prešao rijeku South Plate što je šumjela i zatim pojahao prema istoku; izgubljen u zemlji bez ljudi, ali to mu se sviđalo. Nije imao nikakav zadatak ni cilj, bio je besposlen. To ga je ispunjavalo zadovoljstvom.

Međutim, odnedavna je osjećao neodređeni, neobjašnjiv nemir.

Sjahao je pokraj plitke barice, olabavio kolan i strpljivo čekao dok je njegov vranac pio.

Dawson je bio vitak muškarac dugačkih udova, svijetloplavih očiju i smeđe kose. Ruke su mu bile velike, dugih, tankih prstiju. Lice mu je bilo opaljeno suncem i vjetrom; bilo je to mlado lice, ali obilježeno ozbiljnim, odlučnim ustima.

Travanj je već poodmakao i zalazeće sunce još je hranilo bivolju travu svojom toplinom. Trava je ovdje

bila poput zelenog saga, ali je mjestimično neka smeđa mrlja podsjećala da je zima upravo tek prošla. Tamo je gusta trava bila čupava poput žive bivolje dlake, prema kojoj je i dobila ime.

Kad se vranac napio, Jess se ponovo vinu u sedlo i nastavi jahati dalje prema istoku. Podosta nakon toga na nekoj je uzvisini iznenađeno zastao, jer je dolje, podno njega, neki muškarac isprezao konje iz kola i skidao im hamove. Jedan od konja podigne glavu, ugleda Jessa i zarže.

Jess je jahao niz padinu. U čudu se pitao što taj čovjek radi u ovom nenaseljenom kraju. Već tri dana nije nikoga sreo, a koliko je njemu bilo poznato, u krugu od pedeset milja nije bilo naselja. Ali, vidio je goveda; postojali su, dakle, rančevi. Međutim, netom je stigao do kola, odmah mu je postalo jasno da ovaj čovjek nije rančer.

— Dobra večer, sinko! — reče neznamac i kimnu.

— Dobra večer! — uzvрати Jess ostavši u sedlu.

Muškarac je na trenutak budno i pažljivo promatrao pridošlicu, a

Jess je činio to isto, hladno i mirno. Neznamac je bio visok, no tijela više mesnata nego mišićava. Njegova je ružičasta koža bila isprepletena finom mrežom žilica. Na glavi je imao šešir široka oboda. Bio je odjeven u salonski kaput, a imao je i kravatu.

Dobro uhranjen propovjednik, pomisli Jess, pomalo razočaran; vjerovao je da će za nekoliko minuta biti podvrgnut ispitivanju duše.

— Baš je bio lijep dan, zar ne? — Debeljko je podigao ramena i duboko udahnuo. — Da, čovjek se osjeća zdrav i čio poput ribe.

Neznamac nije propovjednik!

— Nisam primijetio — odgovori Jess.

— Sjašite, sinko. Pripremam sebi logor. Upravo sam htio krenuti prema pješćanim brežuljcima ranča Dugog Toma Ansella, ali sam zalutao. Jeste li vi jedan od Ansellovih kauboja?

— Nisam.

Debeljko slegnu ramenima.

— Izgledate poput kauboja, a većina kauboja u okolini jašu za Ansella. Htio sam ga već odavno posjetiti, ali bijah prezaopsljen. Radio sam kao lud. Zemlja se postepeno puni.

Jess sjaše. Sada je smatrao ovog neznanca poslovnim čovjekom, one vrste kakvu je viđao u rudarskom logoru. Po slatkorječivosti i lažnoj srdačnosti svi su bili nalik jedan drugome. Bili su to ljudi mekanih ruku nadareni da glupane s punim novčanicama obmanjuju privlačnim izmišljotinama.

Debeljko pruži ruku.

— Coe Farrar, vama na službu, gospodine. Mogu vam ponuditi

samo malo hrane, ali sve što imam pripada i vama.

Kad se Jess predstavio, Farrar zapita:

— Stranac ste ovdje?

— Jesam.

Farrar je stajao nepomično i naborana čela promatrao Jessa; pogled mu je klizio od šešira široka oboda s mrljama od znoja do prašnih čizama. Na trenutak se zadržao na koltu 44, s uglačanim drškom od orahovine na nisko zakopčanom opasaču. Kad je pogledao konja i vinčesterku u navlaci bilo je lako pročitati njegove misli.

Smatrao je Jessa okorjelim odmetnikom ili čovjekom koji bježi pred zakonom.

— Kad se pobrinem za zapregu, pripremit ću jelo — rekao je napokon.

— Gdje je granica države? — zapita Jess.

Farrar se nasmiješio.

— Dvadeset milja iza vas, sinko, ali neka vas ne zabrinjava šerif... iako bih ja želio da imamo ovdje malo više reda i zakona. Sada dolaze farmeri, a oni su naviknuti da netko drugi sređuje njihove teškoće.

Jess je skinuo sedlo s vranca i trljao životinju dok nije bila suha. Još je uvijek osjećao gorčinu, sjećao se razočaranja onog čovjeka koji je previše uložio na jednu jedinu kartu i sve izgubio. Ali, on je bio sretniji od većine i zato je za opasačem imao dvije tisuće dolara.

Polagano je prilazio mjestu gdje je debeljko pripremao vatru od bivoljih izmetina. Zažarene boje zalaska sunca prelijevale su se iznad obzorja, a vjetar je, kao i uvijek u

ovo godišnje doba, sasvim utihnuo. Jess je bio sretan što je vladao potpuni mir, jer ga je neprekidni prerijski vjetar činio nervoznim.

Farrar je usuo mljevenu kavu u lonac i stavio tavu za prženje sa slaninom na vatru.

— Rekao bih da ste iz Colorada?
— ravnodušno je upitao.

— Da, iz Leadvillea.

Farrar podiže glavu.

— Leadville? Prilično velik logor, još u cvatu.

— Za sretnike, da.

— Znači, niste bili sretni?

Jess slegnu ramenima.

— Ne mogu se potužiti.

Farrar je počeo pržiti slaninu, a Jess je otišao po još bivoljih izmetina. Kad se vratio vatri, Farrar je iz svoje prtljage izvukao tanjure i dvopek. Sada je uzeo tavu s vatre.

— Poslužite se, Dawsons.

Za vrijeme jela, Farrar je neprekidno pričao.

— Još niste rekli što tražite. Rudarski logor. Zacijelo ne. Ali, ako imate otvorene oči za veliku priliku, naći ćete ovdje najbolju zemlju na svijetu. Gradsko zemljište Lariata pripada meni. — Pokazao je prema sjeveroistoku. — Malo dalje u onom smjeru.

— Nikada nisam čuo za nj.

Farrar se nasmija.

— Vjerujem. No, doći će dan kad će svatko znati za Lariat. Gradić je star jedva godinu dana i već prilično lijepo izgleda. Sada stižu stotine farmera. To će učiniti moj grad velikim, Dawsons. Za godinu dana imat ćemo pet stotina stanovnika. Tada ćemo dobiti željeznicu i doći će još daljnjih tisuću ljudi. Onaj

tko uloži novac u Lariat, živjet će u zemlji u kojoj teče med i mlijeko.

Jess je šutke jeo. Pravilno je ocijenio debeljka. Pa, trgovci i osnivači gradova svuda su isti, prodavali udjele za rudnike ili gradilišta u gradu. Farmeri će se dati namamiti u paukovu mrežu Farrarovih obećanja; kupit će zemlju i Farrarov će se novčanik napuniti njihovim novcem. Ali kad osiromaše, a na glavnoj ulici Lariata bude ponovo rasla trava, Farrar će već odavno biti negdje drugdje, u potrazi za novim glupanima.

Jess je pio drugu šalicu kave, još uvijek šuteći. Od svoje dvanaeste godine bio je prepušten samome sebi. Primaio je najteže udarce, a i sam ih je dijelio. Bio je vozač poštanske kočije, farmer, kauboj, čovjek zakona... i štošta drugo. Uvijek se mogao brinuti o sebi, sve dok nije počeo vlastiti posao i spoznao da se moć novca ne može pobijediti koltom.

Farrar se vratio logorskoj vatri i sjeo nasuprot Jessu.

— Prilično hladna noć. — Pripalio je cigaretu i otpuhnuo dim. — Kojoti počinju urlati. Zapravo, rado ih slušam. Ali za godinu dana bit će za njih kokoši i purana.

— Raj za kojote — progunda Jess.

— I za naseljenike! — brzo dometnu Farrar. — Mislim, za one koji imaju dovoljno hrabrosti da ukrote zemlju.

Prokleta varalice, pomisli Jess, ali ništa nije rekao. Bilo bi besmisleno pretvoriti ovog čovjeka u neprijatelja.

— Ja nisam farmer — nastavi Farrar — ali toliko vjerujem u ovu

zemlju da sam u grad uložio i posljednji novčić. — Skinuo je šešir sa brižljivo počešljane kose i stavio ga pokraj sebe na zemlju. — Farmeri ulažu radnu snagu, a ja novac. Ako izgubimo, izgubit ćemo svi i svi zajedno ćemo bankrotirati.

Jess sjedne.

— Nikada još nisam vidio gradsko zemljište koje nije prouzročilo teškoće. Ako ste pametni, osigurat ćete se protiv njih.

Farrar izvadi cigaru iz usta i zagleda se u sugovornika.

— Što mislite time reći, prijatelju?

Jess je lupio po svom koltu.

— Ako je plaća dobra, možda ću prihvatiti posao.

Farrar je ponovo stavio cigaru u usta i nasmijao se.

— Imate dobre živce, prijatelju. Uopće vas ne poznam, niti znam što ste radili u Leadvilleu.

— Uspostavio sam poštansku liniju. Mogli biste reći da sam je poklonio. Ali, ipak nije bilo tako loše. Izvukao sam nešto novaca.

Farrar se smiješio.

— Vi ste upravo čovjek kakav je meni potreban. Istina, nije nam potrebna poštanska linija, ali u Lariat-u postoje bezbrojne mogućnosti. Dodite sutra sa mnom u grad i budite moj gost u hotelu. Ogledajte se uokolo. Ako vam se ne bude svidjelo, možete bez ikakve obveze odjahati dalje.

— Niste razumjeli što sam rekao: tražim posao!

Farrar pokretom ruke odbaci tu primjedbu.

— Vi niste tip koji radi za plaću, Dawsons. Želite mogućnost da nešto postignete, a ova zemlja obiluje

tim mogućnostima. Oduvijek sam se ponosio svojim poznavanjem lju-di i čini mi se da ste vi čovjek koji, ako mu se zemlja svidi, ostaje. Jasno, ako ponekad zaželite vidjeti neku planinu, onda vam nije mjesto u ovoj ravnici. Tada radije krenite natrag u Rocky Mountains.

— Volim biti u kraju koji nije prenapučen, ali to uopće nije važno. Ipak, dovoljno sam vam jasno rekao da ne tražim mogućnost za ulaganje novca nego posao. Nema smisla da mi pokušavate prodati nešto što ne želim imati.

Farrar je pušio i promatrao Jessovo plamenom obasjano lice.

— Razumijem. Ali, možda bismo se nas dvojica mogli udružiti. Samo, nisam još siguran da će vam se zemlja uistinu svidjeti.

— Jedino što mi se ovdje ne sviđa jest vjetar.

— Jeste li našli neko mjesto gdje ne puše? — Farrar ustane i baci opušak cigare u vatru. — Ne smatrate li da bi bilo prilično dosadno kad ne bi puhalo?

Jess se razljutio:

— Štedite svoje riječi za farmere. Ako nemate posla za mene, recite mi.

— Dopustite da razmislim. U svakom slučaju možete odjahati sa mnom u Lariat. Možda se ipak predomislite. Građevna su zemljišta sada jeftina. — Zijevnuo je. — Sada ću spavati.

Jess je još dugo ležao budan. Razmišljao je o Leadvilleu i uništenim snovima što ih je ostavio za sobom.

Kad se probudio, već je svanjava-lo, a Farrar je pripremao vatru. Hladan, vjetar sa sjeverozapada,

suh i oštar, još je uvijek puhao. Dršćući od studeni, Jess je odgurnuo pokrivač i rukom prošao kroz razbarušenu smeđu kosu. Farrar je bio isto onako besprijekorno odjeven kao i sinoć.

— Dobro jutro! — vedro je pozdravio.

— Jeste li razmišljali o poslu za mene? — odmah upita Jess.

Farrar se smiješio.

— Razmišljam jedino još o tome. Samo jašite sa mnom.

Pogledavši Farrarovo debelo, ljubazno lice, Jess je osjetio da mu kroz kičmu prolaze neugodni trnci. Morat će dobro otvoriti oči kad bude zarađivao svoju plaću.

...

Kad su kola bila upregnuta, a Dawson osedlao svog vranca, sunce je već dva sata sjalo na vedrom nebu.

Farrar je uzeo bič u ruke i potjerao konje. Kola su se kotrljala prema jugozapadu, preko zemljišta obraslog travom, a Jess je jahao uz njih. Pitao je samoga sebe što Farrar namjerava, jer se Lariat nije prostirao u tom smjeru.

— Idemo zaobilaznim putem — objasnio je Farrar nakon što su prešli jednu milju. — Ali mislim da vam se ne žuri.

— Ne, imam vremena.

— Rekao sam vam da sam zalutao na putu prema ranču Dugog Toma. Nisam baš osobito dobar traagač po preriji, ali mislim da ću danas naći ranč.

— Vrijedi li, uopće, ova zemlja išta? — zapita Jess nakon nekog vremena.

Farrar se tiho nasmijao.

— Za one koji ovdje žive dovoljno je dobra, ali ja ne ohrabrujem ni jednog farmera da se odseli među brežuljke. A ipak, oni kojima je ovo mjesto zavičaj, neće smetati rančerima. — Rukom je pokazao naprijed. — Tamo prieko ima mnogo goveda, većina je dobro ishranjena. Ansell ima pet tisuća goveda sa žigom Ladder, ali čini se da nitko ne zna odakle ih je nabavio. U svakom slučaju, goveda pasu na sjeveru do rijeke Frenchman. Ansell je prije bio malen čovjek, ali sada je velik. Po mom mišljenju, nema ništa jezivijeg od čovjeka koji si utvara da je vrlo velik.

— Zar na ovim dobrim pašnjacima nema drugih rančeva?

Farrar odmahnu glavom.

— Prije su postojali veliki rančevi duž rijeke Frenchman, ali vlasnici su uzeli zemlju koja im nije pripadala. Pričali su mi da ih je ujak Sam ulovio na djelu, jer su prijevarom došli do zemlje duž rijeke, shvaćate li, kako bi stekli nadzor nad vodom. I onda su ih protjerali; sada su u Wyomingu i Coloradu. — Farrar odgrize vrh cigare. — Zrakoprazan je prostor uvijek opasan, Dawsons. Kad su Vestray i Hancock protjerani, ništa nije ostalo. Trajalo je neko vrijeme prije nego su doseljenici ispunili zemlju. I tako je Ansellu palo na um da se proširi. Potpuno se zakonitim putem domogao zemlje, ali prisvaja previše pašnjaka. Zemlja južno od Frenchmana vrlo je plodna. Još prije jeseni bit će izorana i Ansell će podivljati.

U podne su naišli na tragove kola što su vodili od sjevera prema jugu. Farrar je s olakšanjem odahnulo.

— Sad sam siguran da smo blizu Ansellova ranča.

Nakon jednog sata stigli su do zgrada na ranču Ladder. Ovaj je prizor iznenadio Jessa. Zdanja su bila od sive ilovače i tako ružna i niska kao da su izrasla iz zemlje. Glavna zgrada, s ugrađenim prozorima i niskim vratima, bila je najveća glinena koliba što je Jess ikada vidio. Dim, koji je izlazio iz ispušne cijevi što je stršala, vjetar je odmah rastjerivao.

Korali su bili okruženi žicom, a stupovi i prozorski okviri jedino drvo iskorišteno za gradnju. Jedan jedini, mrke boje, uštrojen konj stajao je u jednom od manjih korala. Nije se čula nikakva buka izazvana ljudskim radom; osim dima i konja nisu se vidjeli nikakvi drugi znakovi života.

Farrar je ovio uzde oko drška biča.

— Moj želudac kaže: vrijeme je jelu. Nadam se da Ansell ima nešto na ognjištu.

Jess ga tiho upozori:

— Nemojte sjahati, Farrare! — potegao je kolt i položio ga na jabučicu sedla.

Iz kuće je izašao neki muškarac. U ruci je držao vinčesterku, desni mu je palac bio na otponcu. Čudno pomisli Jess, većina bi se rančera pouzdala u revolver. Ali ovaj čovjek nije imao kolt za opasačem.

— Zdravo, Anselle! — ljubazno doviknu Farrar. — Kako je na ranču Ladder?

Ansell nije uzvratio pozdrav, ni odgovorio na Farrarovo pitanje. Dolazio je preko dvorišta, a pogled mu je nemirno lutao između Farrara i Jessa amo-tamo. Koračao je

gipko, brzim koracima, s puškom spremnom da opali.

Dugi Tom bio je visok muškarac mišićavih ruku i ramena i neobično tankih, dugačkih nogu. Oči su mu bile crne i sitne. Kosa isto tako crna i kratko podšišana, tako da je na stražnjem dijelu glave stršila uvis.

— Niste dobrodošli Farrare! — Ansellov je glas zvučao poput zardalih vratnica.

Farrar kao da se iznenadio.

— Došao sam u posjet. Već sam vas čitavo proljeće želio posjetiti, ali sam bio zaposlen.

— Mislili ste da bi vaš glatki jezik morao nešto brbljati oračima. Ne slušam vaše priče.

— Pa, slušanje je besplatno. Nešto se mora dogoditi. Zemlja će biti naseljena.

Ansell pogleda Jessa.

— Tko je ovaj?

— Oh, zaboravio sam da se ne poznate. Jesse, ovo je Tom Ansell, zvan Dugi Tom. Njemu pripada ranč Ladder i on, će biti jedan od najvažnijih ljudi buduće pokrajine. Tome, predstavljam ti Jessa Dawsona.

— Dobar dan, Anselle! — pristojno pozdravi Jess.

Ansell je prešao krupnom rukom preko kratke kose, zagledao se u Jessa, a onda se ponovo obratio Farraru.

— Opasan momak. Što radi ovdje?

— Doveo sam ga kao pratnju. Pa, mislim da je uistinu dovoljno opasan da se sam može brinuti o sebi. Ne biste li sada radije maknuli vinčesterku?

— Ne, neću. I nešto ću vam savjetovati: bolje da ostavite svoje revolveraše s onu stranu Frenchmana.

Farrar posegne u džep i ponudi Ansellu cigaru.

— Pripalite, Tome — rekao je, još uvijek ljubazno.

— Odlazite! — Ansell je previdio cigaru. — Imam posla.

— Svi ga imamo. — Farrar slegnu ramenima i spremi cigaru. — Imamo posla koji u svakoj novoj zemlji mora biti obavljen. Izgradit ćemo grad, Tome. Za godinu dana nećete više tjerati stoku u Ogallalu, ni tamo kupovati. Imat ćemo željezničku prugu i područje s biranim činovnicima. Pošto ste vi važan čovjek, željet ćete u tome sudjelovati.

— Namjerili ste se na pogrešnog čovjeka. Novo područje htjet će jedino poviciti poreze. A meni nije potrebna ni željeznica, sve dok moja goveda mogu otkasati u Julesburg ili Ogallalu. Možete otići, zajedno s vašim gradom do vraga. Meni on nije potreban.

Rančer se, ponaša suviše izazovno, pomisli Jess. On je, zapravo, prestrašen; to se vidjelo u njegovom pogledu i nervoznim trzajima oko usana. A ipak, nije trebalo da se ičega boji, ako ne bi izazvao borbu. Možda su njegove bojazni nastale još u vrijeme kad je kao sitan uzgajivač goveda živio sam među brežuljcima.

— Razgovarat ćemo otvoreno, Ansell! — reče Jess. — Čega se bojite?

— Ničega. U svakom slučaju ne revolveraša koga je Farrar zavrbovao.

Farrar je teško disao.

— Došli smo kao prijatelji, Tome. Ako se budemo sada sporazumjeli, neće kasnije biti prolijevanja krvi.

— S time morate vi početi. — Ansell stisnu usne o žučkaste zube. — Počeo sam s jednim bikom i deset krava kad su ovdje još bili Indijanci. — Pokazao je rukom nisku streljanu iza kuće. — Od tamo sam ih odbijao, branio se. Tri godine sam živio u toj proklesoj rupi. Tada su došli banditi, a ja sam se i protiv njih borio. Nikada nisam uzeo ništa što mi nije pripadalo. Vestraya i Hanckoka su protjerali, jer su htjeli prevariti vladu. Ja sam još ovdje. Zašto? Zato što nisam nikoga okrao.

— Znam, Tome, ali vremena se mijenjaju. Ništa neće zaustaviti farmera daleko odavde. Možete živjeti s njima u miru, ili se boriti protiv njih. Tada će farmeri pojesti vaša goveda i otežati vam život. Govorim vam sada kao prijatelj.

— Prijatelj! — Ansell je izgovorio ovu riječ poput kletve. — Pa da se ne nasmijem! Vi poznate samo jednog jedinog prijatelja: samoga sebe. Mogu na nekoliko milja nanjušiti ljude poput vas. Odlazite. Farrare, prije nego vam metkom načinim rupu u glavi!

— Samo uzalud trošite riječi, Farrare — umirujući reče Jess. — Hajdemo odavde.

Farrar je još uvijek promatrao Ansellu, koji se toliko razbjesnio da je svakog trenutka mogao izgubiti vlast nad samim sobom. Divljenje Jessa Dawsona prema Farraru je poraslo, bio je silno strpljiv i hrabar.

— Samo još trenutak, Ansell — obrati mu se ponovo Farrar. —

Neću dulje okolišati. Povucite svoju stoku s pašnjaka uz rijeku Frenchmen. Ovdje, između pješčanih brežuljaka, nitko vam neće smetati, ali južno od rijeke ima dobre zemlje koja mora biti naseljena. Ne pokušajte protjerati ljude.

— Neka vaši farmeri ostanu sjeverno od Frenchmana i neće biti nikakvih neprilika! — vikne Ansell. — A sada se udaljite s mog ranča!

Otkočio je oružje i usmjerio cijev u Farrara.

— Ako opalite, bit ćete mrtvi, gospodine! — zaprijeti Jess.

Rančer je još uvijek promatrao Farrara.

— Recite svojem čovjeku neka nestane s ranča Ladder. Ako ponovo dođe, Miles će ga dočekati s metkom. To vam obećajem.

Farrar nije još jednom pokušao. Primio je uzde i brzo okrenuo kola. Jess ga je slijedio. Napola se okrenuo u sedlu, kako bi mogao promatrati Ansella, jer ga je smatrao osobnim da puca protivniku u leđa.

Rančer je ostao nepomično stajati sve dok se nisu udaljili pedesetak jardi. Onda se naglo okrenuo i ušao u kuću. Jess se tek sada opustio.

— Radije bih se zavukao u krevet sa zmijom otrovnicom nego poklonio povjerenje ovom čovjeku — reče Farraru.

Farrar ga je pogledao i jezikom ovlažio suhe usne. Na njegovu su čelu blistale kapljice znoja.

— I ja. Vjerovao sam da će biti pristojan i pozvati nas da se najednomo i saslušati me.

— Imali ste sreću da sam bio s vama.

— Znam.

Nakon nekog vremena Jess upita:

— Tko je Miles?

— Predradnik, veliki podlac. Ansell i Rane Miles ne dolaze nikada u Lariat, pa sam ih zato morao posjetiti.

— Jeste li razmišljali o mojem zaposlenju?

— Mogao bih trebati čovjeka poput vas. — Farrar ga je pažljivo promatrao. — Već sam sinoć o tome razmišljao, ali sam htio pričekati dok budemo u Ansella. Vi mi se sviđate. Zaposlenje je privremeno, ali ja dobro plaćam.

— Kakav posao imate na umu?

— Potreban mi je čovjek koji se umije snaći u zamršenoj situaciji. Ne čovjek zakona, razumijete li? Mojem čovjeku ne smiju biti vezane ruke zbog obaveza prema šerifovoj zvijezdi. Mogli bismo ga nazvati »mirotvorcem«.

— A plaća?

— Stotinu dolara mjesečno, soba u hotelu i hrana.

— Prihvaćam, ali uz jedan uvjet: sam ću razmišljati o sebi.

— I ne bih želio čovjeka koji ne misli — brzo uzvrat Farrar.

Dakle, postigao sam ono što sam želio, pomisli Jess. Htio se barem neko vrijeme zadržati ovdje, uz rijeku Frenchman. Neće dopustiti da mu razbiju lubanju zašto što bi se borio protiv velikih. Stajat će na njhoj strani.

Samu Tullyju se tjednima činilo kao da se polovica svih farmara srednjeg zapada seli s njime u Zapadnu Nebrasku. Logorovao je sa svojom obitelji, zajedno s ostalim iseljenicima, uz rijeke i barice ili na rubovima novih gradova. Uvijek se pričalo isto, ono što je čuo već kao dječak... a sada je bio pedeseto-godišnjak.

Izdržat će, ma što se dogodilo prve godine... usprkos suši, navali skakavaca i prerijskim požarima. Uštedio je nešto novaca ne dovoljno da kupi farmu pokraj Missourija, ali ovdje je to ipak bilo dovoljno za početak. Bio je zakupnik, a to ga je čitav život činilo nezadovoljnim. Silna glad za zemljom bila je za Tullyja jedino što mu je bilo važnije od dobrobiti njegove obitelji. Sada će, za nekoliko dana, orati svoju zemlju.

Kola su bila krcata sjemenjem za polja i vrt, zalihama hrane, odjećom, kuhinjskim priborom, domaćim lijekovima i malim štednjakom. Na kolima je bio pričvršćen i plug.

Oni će se snaći. Sam je čovjek koji nije htio dopustiti da bude pobijeden, i neće biti. Jedini je nesklad izazivalo negodovanje njegove žene i njezino proricanje da ih očekuje neuspjeh.

Sada su se bližili kraju putovanja. Josephine, njihova sedamnaestogodišnja kćerka, ispružila je ruku pred sebe i kliknula:

— Je li ono Lariat, tata?

Uspravio se u sedlu, pogledao iznad prerije i tada kimnuo. Josephine je imala bolje oči od njega, ali i

on je mogao vidjeti kuće što su se priljubile jedna uz drugu, kao da traže zaštitu u inače pustoj zemlji.

— Da, Joe, to je Lariat, a naša zemlja, na drugoj strani, nije udaljena ni dan puta. — Obratio se svojoj ženi: — Pogledaj, Ruth, ovo je Lariat.

Ozbiljno je kimnula. Gotovo čitav dan je provela na kolima, jer nije umjela jahati, ali je vrlo dobro znala postupati s konjima. Kad je Sam sada gledao u daljinu, razmišljao je o svojoj sreći što pokraj sebe ima ženu kakva je Ruth. Sada joj je tridesetiosam godina, a njezina je kosa samo ponegdje bila protkana sjedinama. Usprkos teškim godinama na zakupljenoj farmi, još je bila privlačna. U njezinim je tamnim očima blistala mladenačka životna radost, a muškarci su je još uvijek zadivljeno promatrali.

Ljepota njegove žene bila je nešto što je još više jačalo njegov osjećaj nadmoći. Ruth nije bila nalik ni na jednu od žena koje su putem sreli... žena slomljenih od posla, u kojih su pogledi bili ugašeni.

Zatim pogleda Paulu, stariju kćerku, uskoro devetnaestogodišnju. Imala je majčinu tamnu kosu i njezine oči, ali inače nikakve sličnosti s njom. Bila je tiha i suzdržana, a njezine su misli često bile tajne koje ni sa kim u obitelji nije dijelila. Paula nije izgovorila nijednu riječ nezadovoljstva, ali Sam je osjećao da je ova selidba ne čini sretnom. Kod kuće je bila zaručena. Mladić je obećao da će ujesen doći, ali Sam nije vjerovao. Zato što nije

želio vjerovati. Paula je zaslužila bolje; loše je odabrala... u tome su Sam i Ruth bili jednodušni.

Djevojka je bila mladenački vitka. Jahala je bolje od Sama i on je govorio samome sebi da će joj se ovdje u preriji, gdje je pogled mogao slobodno odlutati milje daleko, s vremenom zacijelo svidjeti. Trenutačno se Sam jače zabrinjavao zbog Paule nego zbog Ruth; ako bi Paula bila nesretna, ni on ne bi mogao biti sretan. Nije, zapravo, znao zašto toliko voli tu kćerku, osim ako ne zbog toga što se prva rodila.

Međutim, najveći je problem bila Josephine. Pričinjavala je roditeljima brige već u kolijevci. Sa sedamnaest godina postala je zrela mlada žena. Imala je kestenjastosmeđu kosu i Samove oči. Bile su to svijetle, radosne oči, a posjedovale su dar da su jednim jednim pogledom privlačile pažnju i divljenje.

Kasno poslijepodne stigoše u Lariat. Neprekidni vjetar podizao je prašinu s ceste uvis poput sive magle. Sam se uspravi u sedlu, a pogled mu postane vedriji čim je ugledao promjene što su se zbile s novim gradom.

Prošle jeseni Lariat je još bio grad šatora. Sada su se posvuda vidjela svježje obojena pročelja, a veliki natpisi na nekoj dvokatnoj zgradi objavljivali su da je Coe Farrar vlasnik hotela, dućana i ureda za kupoprodaju nekretnina.

— Čini se da je taj Coe Farrar velik čovjek — reče Josephine.

Sjetivši se Farrarova stasa, Sam se nasmiješi.

— On je doista velik čovjek.

Bilo je prekasno da stignu na odredište toga dana. Zemljište je

ležalo nekoliko milja južnije, pokraj Frenchmena. Najbolji dio zemlje, kao što je rekao službenik gruntnice. Odabrao je to mjesto, jer je baš tamo, malo južnije od rijeke, žuborio trostruki izvor.

Htio je postaviti svoju drvenjaru iznad izvora. Tada voda ne bi bila nikakav problem, a Ruth bi se to sviđalo.

Logorovali su južnije od posljednje glinene kuće Lariata.

Za vrijeme jela, Paula upita: — Tko je taj Coe Farrar, čije je ime na Glavnoj ulici?

— Osnivač grada. Pripada mu gotovo čitav Lariat. On je objavio oglase u novinama na Istoku.

— Dakle, jedan od onih zloglasnih osnivača gradova, takozvani utemeljitelj grada — malo promuklim glasom primijeti Paula.

— Moglo bi ga se tako nazvati — prizna Sam.

— Ne razumijem zašto će ova zemlja tek sada biti naseljena — upitala je Paula. — Pa, oduvijek je ovdje.

— Ovdje je bilo nastanjeno nekoliko velikih rančera. Protjerali su ih, jer su pokušali prevariti vladu.

— Znam i drugi razlog — javi se Ruth. — Dobre zemlje više nema. Ovo je još jedino što je preostalo.

Sam pokaže bivolju travu.

— Ne govori tako, Ruth. Na zemlji iz koje raste trava, može rasti i sve drugo.

Prelazili su preko prerije i sve do podneva još nisu stigli do rijeke. I nakon što su ručali vjetar je sveudilj zviždao. A onda su, sasvim iznenađeno, naišli na rijeku. Istodobno, prostor kao da je postao manji. Pješčani brežuljci na jugu i poviše-

no tlo ograničavali su vidik. Rijeka, pak, bila je samo vijugavi vodeni tok, ponegdje sa dubljim mjestima. Kad je Sam jahao duž obale, poletjele su uvis divlje patke.

— Nećeš valjda reći, Same, da je ova mala tekućica rijeka? — zapita Ruth.

Kimnuo je.

— Ovo je rijeka Frenchman. Ovdje ima mnogo riba i kornjača. Od njih se može pripremiti dobra juha. Idemo još malo naprijed, tamo bi morao biti prijelaz.

Pola sata kasnije naišli su na tragove kola što su vodili do rijeke, a na suprotnoj su se obali gubili u smjeru pješćanih brežuljaka. Sam se sjećao tog prijelaza i sada je znao da izvor više nije daleko.

Prešli su rijeku. Sam je odjahao naprijed i nakon nekoliko minuta stigao do izvora. Sjahao je, napio se hladne vode i pričekao ženu i kćerke.

— Ovdje! — Pokazao je ravnicu duž rijeke. — Četrdeset akri dobrog zemljišta koje će nam davati sijeno. Mislim da ćemo podići kuću tik iznad izvora, kako bismo olakšali opskabu vodom.

Ruth zategnu uzde i sjaše. Prije nego je stigla nešto reći, Sam pokaže uzvisinu.

— Tamo ću prvo preorati tlo i posijati nešto pšenice. Moram najprije izvesti pokus. Zamisli Ruth, stotinu šezdeset akri koji pripadaju nama! Nema panjeva koje bismo morali ukloniti, nikakvog kamennja... samo dobra, plodna zemlja.

Ruth ga je odsutno pogledala.

— Kakve smo budale bili, Same. Napustili smo civiliziranu zemlju i došli ovamo!

Kćerke su dojahale do njih. Josephine reče:

— Ne mislim da smo bili budale.

— Ni ja — doda Paula. — Mislim da će nam se ovdje svidjeti.

Odjednom se Paula zagledala niz rijeku i zgrabi očevu ruku.

— Vidiš li ono, tata?

Kad se okrenuo, srce mu je zastalo. U brežuljku zapadno od izvora netko je iskopao sklonište, opasao ga je glinenim zidom i podigao krov. Cijev od peći stršala je van.

Njegovu je zemlju zaposjeo netko drugi? Bilo je to ono mjesto! Nije se prevario, to je izvor iznad prijelaza.

— Pogledaj, Lane! Obitelj doseljenika!

Sam se brzo okrenuo. Ovo je vjerojatno otimač njegove zemlje. No, tada je uvidio da se prevario. Bila su to tri jahača.

— Kauboji! — rekla je Ruth i sklonila se iza kola.

Sam je vidio da se uplašila, silno uplašila. Promatrao je jahače. Bili su to doista kauboji, sa šeširima široka obova, maramama oko vrata i revolverima za opasačima. Hays, koji im je posredovao oko zemlje, rekao je da su veliki rančeri protjerani; ovi su ljudi morali, dakle, doći s pješćanih brežuljaka.

U ovom se trenutku i Sam Tully počeo bojati. Bio je to nestvaran ledeni strah pred budućnošću. Odjednom se osjetio starim i slabim. Zagledao se u konjanike koji su jahali prema njima i nije se mogao ni pomaknuti.

Kauboji se se približili i zauzdali konje, a jahač u sredini dotakao je obod šešira. Omjerio je Josephine, okrenuo glavu i kimnuo Samu.

— Žao mi je, prijatelju, ali vi ste na našem pašnjaku — pristojno je rekao. — Morat ćete se preseliti na drugu stanu rijeke.

U tim se trenutku nešto slomilo u Samu. Nije htio doživjeti još jedan poraz. Radije će sada umrijeti nego ponovo krenuti natrag.

U očajničkoj žurbi, potrčao je prema kolima. Mislio je samo na jedno: mora izvaditi sačmaricu iz kola!

...

Oko podneva Jess i Farrar su se malo odmorili. Kad su otišli s Ansellova ranča Farrar je ostao miran, ali sada je pokazivao koliko je razdražen.

— Volio bih znati što Ansell smjera — progundao je. — Ima momčad od pet ili šest kaubojja. S Laneom Milesom, kao predradnikom, mogli bi izazvati proketo veliku zbunjenost među naseljenicima južno od Frenchmana.

— Zadržite farmere sjeverno od rijeke.

— Ne mogu. Desetak farmera već imaju pravo naseljavanja južno od rijeke. Osim toga, dobra je zemlja na sjevernoj obali već zaposjednuta.

Jess nogom ugasi vatru i vinu se u sedlo. Jahali su prema sjeveru. Poslijepodne su napustili predio pješćanih brežuljaka i približavali se rijeci.

— Ove sam tragove jučer previdio — reče Farrar, a onda uskliknu: — Pogledajte, Dawsons!

Jess je već primijetio velika kola.

Tamo je stajao neki muškarac i promatrao trojicu konjanika. Dakle, već je došlo do sukoba koji očekuje.

svaku obitelj koja bi se smjestila južno od rijeke.

— Srednji jahač je Lane Miles — objasni Farrar. — Ovo su, zacijelo, novi naseljenici. Nemaju ovdje što tražiti. Ovaj odsječak pripada Daku Ennisu. On je neženja, živio je s Indijancima i jahao za Pliffa.

— Dodite! — pozove ga Jess.

— Ovo nije naša stvar.

— Onda ćemo je učiniti našom.

— Nema nikakva smisla nepotrebno izazivati Ansellu — uznemireno će Farrar. — Odjašimo u grad.

— I sami ste rekli, Farrare, da je Miles podlac. Ako mu želite pokazati tko ovdje ima pravo nešto reći, ne biste mogli pronaći bolji trenutak od ovoga.

Podbo je vranca, a Farrar ga je slijedio s kolima.

Muškarac ispred tri jahača upravo je htio potrčati prema kolima, ali Miles podbode konja i doseljenik je morao da skoči kako ne bi bio pregažen. Jess je čuo muškarčev očajnički glas:

— Zar me hoćete ubiti?

Miles sjaše.

— Sjednite u kola, gospodine, odvezite se na suprotnu obalu i tamo ostanite.

— Ne, doseljenik je ponovo htio prići kolima. — Uzet ću pušku i njome ću vam odgovoriti.

Lane ga je zgrabio za ramena, naglo okrenuo i grubo udario u lice. Tully je natraške pao na travu, a žene su kriknule.

Tada je Miles začuo kotrljanje kola i okrenuo se Jessu i Farraru. Doseljenik se polagano uspravio i trljao mjesto gdje ga je Miles pogodio.

— Zdravb, Farrar! — pozdravi Miles. — Niste li izvan svojeg područja?

Miles je bio krupan muškarac, dobro oblikovana i preplanula lica. Bio je zgodan na način koji su žene smatrale privlačnim. Jess nije na prvi pogled primijetio ništa od grubosti o kojoj je pričao Farrar. Promatrajući Milesa, koji je bio najmanje dvadeset kila teži i upola mlađi od čovjeka koga je udario, Jess se razbjesi.

— Nisam — odgovori Farrar. — Posjetio sam vašeg gazdu.

Miles pokaže glavom na Jessa i upita:

— A tko je ovaj?

— Jess Dawson. On radi za mene.

Doseljenik je uzbuđeno doviknuo:

— Sjećate li me se, gospodine Farrare? Razgovarajte s ovim čovjekom. Znae tko sam. Zovem se Sam Tully.

— Jasno. Ove jeseni bili ste u Lariatu.

— Točno. Hays me uputio ovamo. Sada ovaj čovjek kaže da ne mogu ostati ovdje i udario me.

— Za udarac nema isprike — strogo reče Farrar — ali inače je Miles u pravu. Vjerojatno ste se prevarili s obzirom na uknjiženje. Ovaj je komad zemlje već neko vrijeme zauzet. Zimuz ga je kupio čovjek po imenu Dake Ennis.

— Ne varam se! — kriknuo je Sam. — Sasvim točno se sjećam izvora.

Miles je omjerio Jessa hladnim pogledom i sada kao da ga više nije ni vidio. Podrugljivo se smiješeći, stajao je između Tullyja i kola.

Jess je ostao u sedlu i promatrao žene.

Leđima oslonjena o kola, stajala je lijepa žena. Od djevojaka jedna je bila vitka, a druga je bila oblihi, ženstvenih oblika. Obje su bile lijepe, za kćeri doseljenika čak neočekivano lijepe.

— Varate se — strpljivo je objašnjavao Farrar. — Dođite u grad i razgovarajte s Haysom.

— Dobar prijedlog — suglasio se Miles. — I ne dopustite da ljudi ponovo dođu na ovu obalu.

Jess je čekao sve dok mu Miles nije više obraćao pažnju. Tada potjera konja između dva čovjeka, kliznu iz sedla i potegne kolt.

— Ruke uvis, sva trojica — naredi.

Miles je bio zatečen. Nije očekivao da će Jess djelovati bez Farrarove upute.

— Što to znači? — oštro je upitao.

— Ne postoji nikakva isprika zbog toga što ste udarili ovog čovjeka. To je rekao i Farrar. Ruke uvis! Ako koji od vas dvojice posegne za oružjem, pucat ću u Milesa.

Miles je na trenutak oklijevao. Jess je znao da čovjek stoji pred sudbonosnom odlukom. Ako se preda, izgubit će ugled, ali isto je tako znao da će u slučaju otpora dobiti metak. Polagano je podigao ruke u vis ramena.

— Griješite, prijatelju — upozorio ga je.

— Vi ste učinili težu grešku udarivši Tullyja. — Kimnuo je drugoj dvojici. — Kazao sam: ruke uvis!

— Poslušali su. Jedan je počeo proklinjati, a kad se Jess izderao na njega, umuknu.

— Hajde sada odbacite opasače na zemlju!

Miles poslušao pa upita:

— Što ćete imati od toga, prijatelju?

Jess je pričekao dok oružje nije ležalo na tlu, a onda progovori:

— Nov sam ovdje i htio sam nešto razjasniti. Ovdje je bilo nekoliko velikih rančeva koji su raspušteni, ostao je samo ranč Ladder. Je li to točno, Farraru?

— Da, tako sam čuo.

— Tada Miles ne možete braniti ljudima da se nasele južno od rijeke.

— Sasvim točno.

Sada je Jess znao da će mu Farrar zaštititi leđa.

— Imate li oružje Tully?

— Sačmaricu.

— Donesite je!

— Ja ću je donijeti! — javila se vitka djevojka i potrčala prema kolima. Odmah zatim vratila se s puškom.

— Što da učinim?

— Ako se ova dvojica samo i pomaknu, izbacite ih metkom iz sedla. Vjerojatno još nikad niste pucali u čovjeka, ali možda ćete morati to učiniti u samoobrani, ako želite izdržati ovdje.

Djevojčine su se usne stisnule u tanku crtu.

— Neće se pomaknuti!

Jess nije znao što da misli o ženi i drugoj djevojci. Ova, vitka, bila je u redu. Pružio je Farraru svoj kolt i rekao:

— Pomozite joj bude li potrebno. Prema mojem zakonu časti, Milese, čovjek koji izvodi ovakve šale pred tri žene i time ih plaši ništa ne vrijedi. Naučit ću vas dobrom ponašanju.

— Ne vi! — zaurao je Miles i istodobno prešao u napad.

Predradnik na ranču Ladder bio je viši od Jessa, a možda bi u nekom drugom trenutku bio je i spret-niji borac. Ali, sada je napao slijep zbog poniženja. Htio je što brže savladati momka koji ga je tako potcijenio.

Jess je učinio kratak, brz korak u stranu i pri tome udario Milesa u obraz, jako zamahnuvši rukom. Miles se odmaknuo ali je naletio na protivnikovu desnicu, koja ga je napola okrenula u stranu. Tada je Jess navalio i nije više protivniku dao priliku da napada. Neprekidno ga je udarao u glavu desno i lijevo.

Čulo se samo teško disanje oba muškarca i udaranje pesnice. Miles je udarao u divljoj srdžbi, ali je pogađao samo protivnikove ruke i ramena. Jess se brzo snašao i bilo ga je teško pogoditi.

Neuspjeh je naveo predradnika da promijeni taktiku. Sagnuo se prema protivnikovim nogama i srušio ga. Međutim, Jess se odmah otkotrljao u stranu. Miles je skočio za njim, ali ga je zbog zakrvavljenih očiju promašio i posrnuo. Jess je i opet ustao, malo odstupio i čekao da se Miles uspravi.

Predradnik se uspravljaio i rukama i nogama. Podigao je glavu i teturajući ustao ispruženih ruku. Ali, gotovo ništa više nije vidio, pa je naletio ravno na posljednji Dawsonov udarac. Protivnik ga je pogodio točno u vrh brade i Miles se srušio na zemlju poput vreće.

Jess obriše znoj sa čela i ode Farraru po svoj kolt. Tada je zapovjedio onoj drugoj dvojici:

— Stavite ga na konja i nestanite!

Bili su to sasvim obični kauboji i Jess je bio uvjeren da bez Milesova naređenja neće pričinjavati nikakvih teškoća. Mrzovoljno su poslušali i svezali predradnika, poput mrtvaca, preko sedla. Tada su uzjahali.

— Poručite Ansellu neka ne pokušava protjerati doseljenike? — viknu za njima Jess. — Neka zadrži svoja goveda na Ladderovu pašnjaku!

Muškarci su odjahali a da se nisu ni okrenuli. Tully je, ispružene ruke, prilazio Jessu.

— Hvala vam, gospodine Dawsons. Volio bih da sam to mogao sam obaviti.

Jess mu stisnu ruku i pomisli: Ovo je tipičan doseljenik. Prepun je snova i nada, opsjednut željom za vlastitom zemljom, ali se osjeća nesigurnim i ne zna hoće li moći svladati zapreke u novoj okolini.

— Gospođa Tully se odmaknula od kola i prišla bliže.

— Kakva je ovo zemlja? — prošaputala je.

— Divlja, gospodo — odgovori Jess — ali slobodna i bogata.

— Slobodna, kažete? A potrebna je borba protiv ljudi poput ovog Milesa?

Punija od dviju djevojaka prišla je bliže i nasmiješila se Jessu. Onda je položila ruke na njegova ramena i poljubila ga u usta... sasvim bezazleno, kao da na taj način zahvaljuje svakom strancu na učinjenoj usluzi.

— Ja sam Josephine — rekla je. — Ovo je moja majka, a ovo moja sestra Paula. — Pokazala je vitku

djevojku koja je još uvijek držala pušku.

Jess je začuđeno promatrao djevojku; nije znao kako da se ponaša. Naposljetku pogleda Pauline tamne oči i dotakne obod šešira.

— Zahvaljujem vam što ste mi puškom pomogli.

— Oh, ne, mi moramo zahvaliti vama — žurno uzvratila Paula.

— U svom uzbuđenju nisam vam još ni predstavio svoju obitelj, gospodine Farrare — rekao je Tully.

Farrar siđe s kola, skine šešir i... za debelog čovjeka vrlo graciozno... nakloni se ženama.

— Za sve nas pokraj Frenchmana ovo je sretan dan, gospodine Tully, zato što ste doveli svoju suprugu i svoje kćeri. Na ovoj preriji još nikada nije cvalo toliko ljepote.

Josephina se smiješila.

— Ovo zvuči vrlo lijepo, gospodine Farrar. Tata nam je pričao da ste velik čovjek, ali vidim da umijete biti i šarmantan i uglađen.

Farrar se nasmije.

— Ne znam što podrazumijevate pod »velikim«, ali sjedalo kola mogu ispuniti. — Obratio se gospođi Tully. — Uvjeravam vas, gospođo Tully, da ljudi poput Milesa neće dugo uznemiravati zemlju. — Tada se okrene Tullyju. — Ovo sa zemljištem čini se da je zabuna. Morate doći u grad da to sredite.

— Ali ja se ne varam. — tvrdio je doseljenik. — Uzeo sam ovo zemljište samo zbog izvora, a ja ću ga i zadržati.

Farrar se zamišljeno počeo po bradi.

— Jeste li već razgovarali s Ennisom?

— Ne, vidjeli smo samo kauboje.

— Pogledat ću u njegovu zemljaju spilju.

Zajedno sa Jessom prišao je vratima zemljane kolibe. U unutrašnjosti je bio mrak. Jess na trenutak nije mogao ništa razaznati. Zrak je bio vrlo zagušljiv, s kreveta u kutu prostorije dopiralo je teško disanje.

— Tamo je — reče naposljetku i priđe krevetu.

U slijedećem je trenutku klečao pokraj čovjeka koji je ležao. Na lijevoj strani prsa imao je ranu od metka. Glava mu je gorgjela od groznice, nemirno s bacao lijevo-desno. Jess mu otkopča košulju na kojoj se zgrušala krv.

Ranjenik kao da je odjednom primijetio prisutnost ljudi. Slabo je lupio rukom.

— Ne idem, Milese! Ne dam se... protjerati sa svoje zemlje... — teškom mukom je promucuo.

Jess se uspravio. — Je li ovo Ennis?

— Da — zabrinuto odgovori Farrar. — Zacijelo ga je Miles ranio.

— Ima li u Lariatu liječnik?

— Da. Ben Ives. Dovedite ga. Ako Ennis umre, nahuškat ću šerifa.

— Kako ću naći grad?

— Jašite samo prema sjeveroistoku, tada ga ne možete mimoići.

Jess izađe i potrči prema svojem konju.

— Što se dogodilo? — doviknu Tully za njim.

— Ennisa je netko ranio metkom. Idem po liječnika.

— Nadam se da ćete nas posjetiti! — dobaci Josephine.

— Hoću, večeras.

Jessu se učinilo da se gospođa Tully zgranula, ali Josephine kao da je bila posve bezbrižna. Mahala mu je, a on se sjetio poljupca što mu ga je dala. Brzo je odjahao preko rijeke i nastavio put dalje prema sjeveroistoku.

Paula mu nije mahala, a ipak je ostavila na njega jači dojam od Josephine. Ta mu je vitka, nježna djevojka odmah pomogla. Jess još nikada nije vidio dvije tako različite sestre. U svakom slučaju, Paula je bila ustrajnija. Ona će izdržati, a Josephini će doseljenički život, najvjerojatnije, uskoro dosaditi i ona će zaželjati da ode odavde.

Jess je razmišljao o Coeu Farraru i njegovu častoljublju. Ako se ova zemlja bude usprotivila naseljavanju i otjera doseljenike, i Farrar će sve izgubiti. Ali, možda i neće biti tako. Trenutačno je imao posla. Mogao je štedjeti svoj novac i čekati neku mogućnost. Kad goveda budu ponovo zaposjela zemlju, tada će se moći upustiti u posao s govedima, a ako farmeri ostanu, možda bi mogao osnovati prijevozno poduzeće.

III

Tullyjevi su ustali u zoru. Jess se oprao na izvoru, uzeo vreću i otišao skupljati bivolje izmetine. Kad se s

time vratio, Paula je čučala kraj vatre. Smrzavala se od jutarnje hladnoće. Na zapadu su se skuplja-

li tamni oblaci, a s jugoistoka je puhao vlažan, težak vjetar.

Prošle je noći njegovala ranjenika. Sada je bila umorna i grijala se uz vatru.

— Kako je Ennisu? — upita je Jess.

— Pri svijesti je, ali ne može shvatiti tko sam ja.

Tully, trljajući ruke, priđe vatri.

— Čini se da će biti kiše.

— Ako želite orati, kiša je dobro došla — odgovori Jess.

— Točno. Ionako sam došao kasnije nego sam namjeravao.

Gospođa Tully ih je pozvala na doručak. Oči su joj bile natečene, lice malo mrgodno; kao da se nije dobro naspavala. Kiša zacijelo neće poboljšati njezino raspoloženje. Jess se čudio zašto je uopće došla ovamo. Nije baš bila prilagodljiva žena koja bi bezvoljno slijedila muža. Dok su jeli, Jess upita:

— Zašto ste povelj konje za jahanje? Namjeravate li kupiti goveda?

— Ne bih to sebi mogao priuštiti. Ne, htio sam ih prodati i pri tome zaraditi. Farrar mi je jesenas rekao da ovdje nema dovoljno dobrih jahaćih konja.

— Osim toga, Paula i ja rado jašemo — upala je Josephine. — Nećemo prodati konje ako nam novac ne bude prijeko potreban.

— A to će se uskoro dogoditi — rekla je gospođa Tully. — Vjerujem da znate što znači početi iz početka.

— Da, znam. — Jess kimnu. — Moji su poslovi u Leadvilleu propali i došao sam ovamo kako bih se ogledao za nečim drugim.

— Kakav je čovjek gospodin Farrar? — zapita gospođa Tully.

— Ne znam, ali to ćemo uskoro otkriti.

— Moramo znati smijemo li mu vjerovati — nastavila je. — Prema mojem mišljenju, Hays je lopov i ako Farrar pristaje uz njega, onda je i on lopov... i nema smisla da ostanemo ovdje.

— Farrar nije po nas opasan — reče Tully. — On nije tako velik da bi mogao promijeniti čitavu zemlju.

Paula ustane.

— Idem spavati. Josephine, ostani pokraj Ennisa. Sada bi morao nešto pojesti. Mogla bi mu ispržiti jaje.

— Jess odloži tanjur.

— Moram u grad. Ako vam nešto bude trebalo, obavijestite me.

— Hoću — odgovori Tully sa zahvalnošću.

Otpratio ga je do njegova konja i upitao:

— Što mislite, Dawsons, o Farrarovo izjavi da zemlja pripada Ennisu?

Jess je šutio sve dok nije osedlao konja.

— Bojim se da ima pravo.

Na Tullyjevu izmučenom licu trznuše se mišići.

— Ali ja moram stvoriti mogućnost da nešto učinim! Vi ste muškarac, vi me razumijete. Ruth me ne shvaća.

— Razgovarat ću s Haysom — obeća Jess. — Nemojte ništa poduzimati. Pričekajte dok Ennisu bude bolje. Možda će prodati zemlju.

— Ne vjerujem. — Tully zgrči pesnice i zagleda se prema jugu. — A ja sam mislio da je sve u redu. Ovo putovanje bilo je samo moja ideja, a sada mi se čini da sam se uvelike prevario.

Promatrajući ga, Jess je uvidio da njegovo vlastito razočaranje u Leadvilleu nije bilo ništa prema tragediji s kojom se suočio Sam Tully.

— Pričekajte — savjetovao mu je. — Još nismo na kraju.

Kimnuo je i dotakao šesir, na pozdrav ženama. Josephine mu je mahнула rukom, ali gospođa Tully je ostala nepomično sjediti. Paulu nije nigdje vidio.

* * *

U podne je Jess stigao do staje u Lariatu.

— Bliži se oluja — rekao je konjušar. — Doseljenici će biti sretni. Strahovita je suša.

— Htio bih da dobro postupate s mojim konjem. Neko ću vrijeme ostati ovdje.

— Jeste li vi Dawson? — Konjušar ga je upitno gledao.

— Jesam. Zašto?

— Postupat ću s konjem kao s čistokrvnom životinjom. Gospodin Farrar plaća.

Jess je izašao sa svojom prtljagom na ulicu. Odgovaralo mu je što Farrar plaća. Otišao je u hotel i upisao se u knjigu gostiju. Vrtar je pogledao unutra i kimnuo.

— Očekivao sam vas, gospodine Dawsons. — Pruži Jessu ključ. — Soba dvadeset pet, najbolja u kući. Plaća je gospodin Farrar, kao i vaše obroke. Jest ćete za stolom trgovačkih putnika, tamo je najbolja posluža.

— Ne podnosim trgovačke putnike — kratko je rekao Jess i krenuo na kat.

Ako je ova soba najbolja, ostale nisu mnogo vrijedile.

Jess stavi prtljagu u kut, pa se opere. Tada pred zrcalom opipa če-

kinjastu bradu. Najprije će na brijačnicu, a onda će potražiti Farrara. Treba da objasne još neke stvari među sobom.

Brijačnica je bila odmah pokraj hotela.

Pola sata kasnije Jess je ušao u Farrarov ured. Besprijekorno odjeven, kao i uvijek, Farrar je sjedio za pisanim stolom.

— Sjednite, očekivao sam vas. — Odgurnuo je knjigu računa u stranu i izvadio iz džepa cigaru.

— Upravo sam ustanovio — počeo je Jess — da moj novac u ovom gradu očito ništa ne vrijedi.

Farrar se nasmiješi i pripali cigaru.

— Htio sam vam nešto reći, Jesse. Što se češće sjetim kako ste »uredili« Mileša, to sam sigurniji da ste potpun čovjek. Već sam se zabrinjavao zbog njega. Sada će biti oprezniji. — Farrar izvuče novčarku. — Predložio sam stotinu dolara mjesečno. Plaćam unaprijed.

Jess odmahnu glavom.

— Prije nego ga primim, ja novac zaradim.

— To mi se sviđa — obradovano će Farrar.

— Plaćate li i piće?

— Ne, do vraga. — Farrar se grohotom nasmijao. — Piće, žene i kocku plaćat ćete sami... Dakle, kako je Ennisu?

— Bio je pri svijesti. — Dok je savijao cigaretu, Jess je razmišljao o onom što ga je zapravo dovelo ovamo. — Nudite mi dobar, predobar posao — počeo je. — Ali htio bih nešto razjasniti. Neke poslove ne obavljam čak ni pod tim uvjetima.

Farrar je naborao čelo i izvadio cigaru iz usta.

— I ja bih htio nešto objasniti, Jesse. Rekao sam da vas trebam... to može biti uskoro ili tek za nekoliko mjeseci. Vi mi toga dana osiguravate leđa. Ipak, obećat ću vam još nešto: neću zahtijevati od vas ništa što bi vas moglo dovesti u sukob sa zakonom. — Farrar uvuče dim cigare, pa nastavi: — Imam ovdje dobre izgleda. Ovo je praktički moj grad, a ja sam svakog poslovnog čovjeka sam izabrao... osim doktora Ivesa, koji je došao sam. On ima lude ideje, ali one ne mogu nanijeti nikakvu štetu. Treba nam netko tko će piliti kosti, a za to je Ives dobar. Samo, nemojte dopustiti da previše utječe na vas.

— Ne vjerujem — Jess se nasmiješi.

— Dobro. Sada otidite ručati, a u jedan sat se ponovo vratite. Povremeno pozivam svoje ljude na savjetovanje, a to će se održati baš danas. Morate se upoznati. To su dobri momci, prikladni za svaki posao.

— Doći ću. — Jess ustane. — Josephine Tully je pitala ima li ovdje kakve razonode.

— Da. Svake subote uvečer u prostoriji iznad dućana održava se ples. Želite pozvati djevojke?

— Na to sam i mislio.

...

U hotelskom predvorju Jess je čekao zajedno s gladnom, nestrpljivom skupinom trgovačkih putnika, građana i doseljenika koji još nisu pronašli željenu zemlju. Za trgovačke putnike bio je postavljen posebni stol, ali Jess je sjeo za kraj jednog od dugih stolova i rukovao se

sa svojim susjedima, bankarom William Rollinsom i vlasnikom dućana Sandyjem McBainom.

Rollins i McBain kao da nisu željeli razgovarati, a to je Jessu odgovaralo. Šerifu Dukeu Morganu konobarica je donijela odrezak. On je svojim glasom nadjačao zveckanje jedaćeg pribora i tanjura. Bile su to optimističke riječi, rado slušane; ljudima uz Frenchman proricao je samo sreću i uspjeh.

Uskoro će biti uspostavljena pokrajina. Duž rijeke već se gradi željeznička pruga. Morgan je uvijek nanovo uvjeravao prisutne kako još ima dovoljno plodne zemlje. Savjetovao je doseljenicima neka ostanu na tvrdom zemljištu sjeverno od rijeke, jer ono bolje zadržava vlagu od pjeskovitog tla na južnoj obali.

Jess je upitao samoga sebe tko bi mogao biti muškarac tintom uprljanih prstiju, koji je potvrdno kimao na Morganove riječi. Kasnije je vidio i zemljišnog agenta Billa Haysa, nižeg muškarca, blijedoplavih očiju i svijetlosmeđe kose. Imao je dug i šiljat nos, izbočenu bradu i žućkastosmeđe brkove, koji su bili nalik odvratnoj mrlji ispod nosa.

Odjednom je Hays preuzeo glavnu riječ i savjetovao doseljenicima neka već sada izaberu zemlju. On će srediti sve pojedinosti za njih. Sreća je što su došli već sada, jer će do jeseni biti zaposjednuta, sva dobra zemlja do granice Colorada. Oni koji će stići kasnije, morat će se zadovoljiti preostalom zemljom ili kupiti već zaposjednutu, koja sada ne stoji ništa, a poslije će je platiti oko pet stotina dolara.

Jess je vidio da su riječi ostavile snažan dojam na doseljenike. Za

njih je pet stotina dolara mali imetak. Već je mogao zamisliti što neki od njih misle: Da bi mogli ostati preko ljeta, tada prodati zemlju i s novcem u džepu vratiti se natrag.

Kad su ustali, Morgan pređe kraj Jessa, kao da ga nije ni vidio, ali mu priđe bankar Rollins i upita:

— Idete li u Coev ured?

— Tako glasi naređenje.

Rollins, sredovječni muškarac u jednostavnom smeđem odijelu, se nasmiješi. Njegove oči boje lješnjaka nisu odavale što misli. Zacijelo je dobro igrao poker i Jess je pitao samoga sebe koliko on uistinu poklanja povjerenja zemlji.

— Trenutačno svi slušamo Farrarove zapovijedi. Coe je rekao da radite za njega dok ne nađete mogućnost da nešto počnete.

— Tako je.

— Posjetite me u banci, možda vam mogu pomoći. Mislim, niste toliko naivni da vjerujete sve što čujete.

— Ne, barem nisam farmer.

Zajedno su izašli iz hotela. Počelo je kišiti; velike su kaplje podizale prašinu.

— Mi ćemo s farmerima propasti ili plivati na površini — rekao je Rollins. — Vidio sam ih kako dolaze, a neki opet odlaze. Moje poštovanje prema Farraru raste od dana do dana. Vjerujem da igra poštenu igru.

— Pripada li banka vama ili Farraru?

— Meni, ali u usporedbi s Coeom, ja sam malen. On je uložio imetak u grad i propast će ako Lariat ne dobije željezničku prugu.

U uredu, Farrar predstavi Jessu ostale.

— McBain, vlasnik dućana, Jim Brennan, naš izdavač.

Jess stisne ruku sijedokosog muškarca. Svidio mu se čvrsti stisak i otvoren pogled. Brennan mu je bio simpatičan, usprkos zadahu viskija što se isparavao iz njega.

Morgan je stajao uz vrata. Pri predstavljanju samo je hladno kimnuo.

— U Lariatu postoji propis o nošenju oružja — rekao je. — Kako je s vama, Dawsons?

— Jess je izvan propisa — objasnio je Farrar. — Ako nam je potrebna isprika, prikopčat ćemo mu zvijezdu... Ali ja to radije ne bih učinio, osim ako ti nije potrebna pomoć za održavanje reda.

Zatim se obratio Haysu:

— Jesi li već upoznao Dawsona, Bille?

— Nisam. — Hays je pružio Jessu ruku. — Drago mi je što ste ovdje.

Jess prihvati ruku ali je vrlo brzo pusti. Osjećao je odbojnost prema ovom čovjeku; nije znao je li to zbog njegove vanjštine ili zbog toga što je znao Tullyjevu sudbinu.

— Sjednite, momci! — Farrarova stolica što se okretala škripjela je pod njegovom težinom.

Brennan je izvadio iz džepa duhan za žvakanje.

— Jesi li već čuo za onog Knolla, koji se naselio kraj vodopada? Ima naslov vlasnika i želi osnovati grad.

— A željeznica će doći uzvodno — uznemireno doda Hays. — Možda će dotaći Knollovo naselje i zaobići Lariat.

Farrar nestrpljivo lupi šakom o stol.

— To nećemo dopustiti! Poduzet ćemo sve da to spriječimo. Željeznica će doći u Lariat i voziti dalje prema Sterlingu. Naši će farmeri tako imati izravnu vezu s Denverom, jedinim velikim tržištem u blizini. — Farrar se ponovo smirio. — Najvažnija je vijest za tvoje novine, Brenane, da ću upravi pokrajine besplatno dati zemljište sjeverno od glavne ceste. Podignut ću i uredske zgrade, a godinu dana ne zahitjevam stanarinu. Pokrajina Blake neka počne bez dugova.

— To će biti objavljeno na naslovnoj stranici.

— Dobro. Sada vam želim pričati o Jessu Dawsonu. — Ukratko ih je obavijestio i tada nastavio: — Jess traži neku poslovnu mogućnost. Do jeseni će se sigurno nešto naći. U međuvremenu bih ga htio nazvati svojim »mirotvorcem«. Dobiva zapovijedi samo od mene, a ono što čini za sveopće je dobro.

— To mi se ne sviđa, Coe — pobuni se Morgan.

— Što?

— Napadati Milesa. Smatram da moramo miroljubivo postupati s momčadi ranča Ladder. Tučnjava s Milesom nije najbolji put za to.

— Da bismo smirili Milesa, potreban nam je sposoban čovjek — odlučno će Farrar.

— Možda. No, Ansell i Miles imaju brojnu momčad. Ako dojašu ovamo i počnu pucati unaokolo?

— I onda?

— Doseljenici će se užasno uplašiti, znate i sami kakvi su. Došli su ovamo da bi obrađivali zemlju, a ne da se bore protiv kauboja raspo-
loženih za tučnjavu.

— Ako ne možeš izaći na kraj s momčadi ranča Ladder, prihvatit ćemo tvoju ostavku — izjavio je Farrar.

Morgan se mrzovoljno zagleda u njega.

— Izaći ću na kraj s njima.

— Ovo već bolje zvuči. — Farrar se tiho nasmija. — Za danas bi to bilo sve, momci.

Ustali su i izašli, na kišu. Jess je pričekao da svi odu i tada priđe pišačem stolu.

— Rekli ste da ste pojedinačno birali ljude, ali meni se čini da ste s Morganom pogriješili.

Farrar odmahnu glavom.

— Znam da je Morgan drvena lutka, ali baš zato sam ga i uzeo.

— To ne razumijem.

— Razumjet ćete kad budete, bolje upoznali doseljenike. Oni dolaze iz civilizirane zemlje i znaju da je ovdje sve divlje i novo. Naprosto se osjećaju sigurniji ako u predstavniku zakona vide čovjeka koji djeluje kao da bi doista mogao uspostaviti red. A Duke baš tako izgleda. Ne varam se u odnosu na ono što bi se moglo dogoditi ako postane uistinu opasno. Tada ćete se vi pojaviti.

Jess slegnu ramenima. Bit će onako kao što je već zamišljao. Morat će obavljati sve one odvratne poslove koje Farrar sebi nije mogao ili nije htio priuštiti, a Morgan za njih nije bio dovoljno jak. Okrenuo se vratima. Pa, ne smije zaboraviti da je plaća bila vrlo dobra.

— A što mislite o drugima? — upita Farrar.

Jess se ponovo okrene.

— Oni će biti dosta dobri, svi osim Haysa... Što će sada biti s Tullyjevima?

— Žao mi je zbog nesporazuma. Tully mora doći u grad. Pokazat ćemo mu zemlju koje je vlasnik.

— A gdje je to?

— Osam milja zapadno od grada, u planinskom kraju. To je dobra zemlja.

— Suha?

— Da. Morat će iskopati bunar.

— U tom slučaju neće popustiti.

— Tada nećemo moći za njega ništa učiniti. Hays je pogriješio, to je sve. Jasno, ako Ennis umre, to ćemo srediti.

— S time ne možemo računati — odgovori Jess i izađe na kišu.

IV

Jessa je obuzimao čudan osjećaj da je vrijeme zastalo i da uvijek nanovo proživljava isti dan. Bilo mu je kao da mora neprekidno, uvijek iznova, slušati prvi čin kazališnog komada, i to tako često da su njegovi živci jedva još mogli izdržati. Uskoro mu je postalo jasno da ga najviše muči nerad.

U subotu se borio protiv iskušenja da odjaše Tullyjevima i pozove Paulu na ples. Ali, ako je ozbiljno shvaćala svoje zaruke, sigurno bi ga odbila. Josephine nije htio pozvati, jer ga je Paula više zanimala. Problem je riješio tako da je večer proveo sam u salunu... i pri pokeru izgubio dvadeset dolara.

Idući tjedan, u srijedu, ugledao je Tullyjeva kola kako sa zapada dolaze u grad. Platneni je krov bio uklonjen, Sam i Paula su sjedili na kočijaškom sjedalu. Jess je prepoznao zapregu davno prije nego je mogao raspoznati ljude. Nijedan doseljenik nije imao takve plemenite konje i Jess je pretpostavljao da je Sam u tom pogledu tašt.

Kad su se kola zaustavila ispred dućana, otišao je prijeko. Paulin smiješak i prijateljski pozdrav odmah su rastjerali njegovu zlovolju.

i, začudo, čak ublažili njegov nemir.

— Zdravo! Kako se osjeća Ennis? — upitao je.

— Polako se oporavlja. Istina, još je slab, ali već može jesti i učiniti nekoliko koraka.

— Jeste li se već smjestili?

Sam je privezao konje i polagano se okrenuo Jessu. Iz njegovih su se očiju mogli čitati svi njegovi jadi. Paula je ostala sjedeći u kolima. Prekrižila je ruke na krilu i oborila pogled. Jess je odmah uvidio da je postavio pogrešno pitanje.

— Onako kako smo mogli — s gorčinom je izgovorio Sam. — Ali živimo na zemlji koja pripada drugome.

— Ennis nam je pokazao svoje isprave o pravu vlasništva — objasn timer Paula.

— Jeste li već pogledali zemlju za koju vas je Hays upisao u zemljišne knjige?

— Ne, a to i neću učiniti. Da nisam našao zemlju koja mi se sviđa, ne bih došao u Nebrasku. Možete mirno reći da sam budala, Dawsonne. Otkako nam je Ennis pokazao isprave, radim kako bih poboljšao tuđu zemlju.

— Tata... — zausti Paula, ali je otac žestokim pokretom ruke navede da zašuti.

— A i bio sam budala pošto sam dopustio da me Farrar i Hays nasamare svojim lopovlucima. Mislim da neću dok sam živ nikome više moći vjerovati.

— Mogli biste barem pogledati ono pravo mjesto.

— Ne — tvrdoglavo reče Sam. — Danas ću kupiti stupove i žicu. Podići ću ogradu i oštati. Pustit ću da me zakopaju na Ennisovoj zemlji i tada se moja obitelj može vratiti u Missouri.

Sam uđe u dućan. Paula je tada odmah ustala i spontano prihvatila ruku koju joj je Jess pružio.

— Zvuči nerazumno što tata ulaže novac u zemlju. Ni ja to ne shvaćam, jer on inače nije glup. Još se nikada nije ponašao tako tvrdoglavo.

— Je li pokušao kupiti zemlju od Ennisa?

— Nije. Ali i ne vjerujem da bi je Ennis prodao. Kaže da je teško dobiti dobre izvore vode.

Paula je imala na glavi modni šešir protiv sunca, a preko haljine lagani ogrtač. Njezine tamne oči kao da su govorile kako se uzda u njegovu pomoć. Jess je skrenuo pogled u stranu i zbunjeno se odmaknuo, jer je znao da ne može ništa za nju učiniti.

— Stidim se što ću vas to pitati — prošaputala je. — Ali ne možete li baš ništa učiniti za nas?

Promatrao je njezino blijedo lice.

— Imate li kakav prijedlog?

— Ne. Ali, vi radite za Farrara.

— Potražit ću Haysa, ako je u gradu. Ostajete li u dućanu?

Oklijevala je, oblilo ju je rumenilo.

— Nemam drugog posla u gradu, osim da tati pravim društvo, ali se nadam da ću vas još vidjeti.

Nasmiješio se.

— I ja bih vas želio vidjeti, ali iz drugog razloga. — Okrenuo se.

Farrar je bio sam u uredu. Pogledao ga je naborana čela i Jess je slutio da je vidio Tullyjeva kola.

— Tražim Haysa — objasni Jess i spusti se na stolicu.

— Nije u gradu. Otišao je na sjever, gdje će smjestiti neku obitelj.

— Morao se već vratiti.

— Vjerojatno će uskoro doći. — Farrar je zabubnjao prstima po pisaćem stolu. — Zabrinjavate se zbog Tullyjevih?

— Da. Ennis će uskoro ozdraviti. Pokazao je Tullyju isprave o pravu vlasništva, ali Tully će, usprkos tome, ostati.

— Prokleta budala! — uzviknu Farrar. — Nakraju će se ipak vratiti u Missouri, ali nama bi ovdje trebale onakve žene. Jesse, nemojte se uplitati u to. Hays ne može ništa učiniti.

— U svakom slučaju, on je lažljivac i lopov. Na taj način neće koristiti vašim poslovima. Ne razumijem zašto ga zadržavate uz sebe.

— Nije lako pronaći mjernika. Osim toga, to nije vaša stvar.

Jess se nasmiješio.

— Brinem o vašim interesima, Coe.

Farrar slegnu ramenima i promijenio temu.

— Mislio sam da ćete pozvati Tullyjevu kćerku na ples?

— Nisam dospio — odgovori Jess i izađe.

Ispred dućana su Sam Tully i Sandy McBain tovarili na kola stupove od cedrovine i kolutove čelične žice. Sam je pokazao svežanj žice s očicama.

— Načinit ću kokošinjac. Imam dvije kvočke, a Ennis kaže da ovdje ima mnogo skunksova.

Paula je stajala u dućanu, pred policom s tkaninama. Lecnula se kad je stao uz nju, a onda se nasmiješi.

— Uplašili ste me. Sanjarila sam i razmišljala koju bih tkaninu odabrala da imam novaca. Možda će ujesen biti ostvarljivo. Ennis kaže da bih mogla dobiti mjesto kao učiteljica. Istina, plaća nije velika, ali ovdje nitko nema novaca.

— U zemlji doseljenika je uvijek tako. — Malo je oklijevao. — Hays nije u gradu. Otišao je pokazati nekoj obitelji njihovu zemlju.

— Vjerojatno će završiti negdje među pješčanim brežuljcima — s gorčinom je rekla Paula.

— Jeste li ponovo vidjeli Lanea Milesa?

— Posjetio nas je, ali nije bilo teškoća.

Jess je bio iznenađen, ali nije to pokazao.

— Ako Hays dođe, dovest ću ga tamo. Ali nemojte računati s time da bi to moglo koristiti.

Kad je izašao iz dućana, vidio je kako se Sam cjenka za vinčesterku. Očito, odlučio se za krajnost i nije se više htio maknuti s te zemlje.

Hays se vratio tek sredinom poslijepodneva. Vidio je Jessa kako stoji pred stajom i samo mu je kratko kimnuo.

— Dobra zemlja je otišla — rekao je. — Novim će doseljenicima put u grad biti proketo daleko.

— Nemojte silaziti iz sedla, odjahat ćemo Samu Tullyju.

Mjernik mu je dobacio brz pogled.

— Nemam s njime nikakva posla. Osim ako želi da mu pokažem zemlju koja mu pripada. Tada može doći k meni.

— Vi ćete k njemu, i to odmah.

— Do vraga! Vi me ne možete...

Jess ga je prekinuo naglom kretanjem.

— Ići ćete sa mnom!

Hays je ostao nepomično sjediti u sedlu i s mržnjom promatrao Jessa. Tada njegova otpora nestade.

— No, dobro, odjahat ću s vama, ali to ništa ne mijenja na stvari.

Putem nisu progovorili ni riječi. A i sjeverni je vjetar postao tako žestok da bi bilo teško razgovarati.

Kad su ujahali u logor Tullyjevih, Sam je radio na kokošinjcu. Kraj njega je stajala puška. Paula i Josephine su mu pomagale, ali gospođu Tully nisu nigdje vidjeli. Vjerojatno je bila u šatoru postavljenom blizu zemunice; stavili su peć u šator kako ne bi morala kuhati na kiši.

Ugledavši posjetitelje, Sam odloži stup, zgrabi pušku i dovikne Haysu:

— Sjašite, prokleti lopovski lažljivče! Već sam odavno htio razgovarati s vama, otkako sam stigao!

Josephine je kao opsjednuta promatrala oca, ali Paula zakorači naprijed i spusti kundak.

— Ne, tata, ja sam zamolila Jessa da dovede gospodina Haysa.

Hays jezikom ovlaži suhe usne.

— Zar ćete dopustiti, Dawsons, da me ustrijeli?

— Ne bih imao ništa protiv, kad Sama zbog toga ne bi objesili. — Obratio se Tullyju: — Paula ima pravo, pustite ga neka govori.

Tully se na trenutak borio protiv bijesa, a onda odloži pušku.

— Govorite, Hays!

— Trenutak! — Jess sjaše. — Može li Ennis tako daleko hodati?

— Vjerujem da može. Idem pogledati je li budan — rekla je Paula.

Čekali su, a Josephine je prišla Jessu.

— Zar u subotu nije bilo plesa?

— Vjerujem da jest. Ja sam kar-
tao i nisam otišao tamo.

Malo se namrgodila.

— A ja sam mislila da ćete me pozvati.

Ovaj otvoreni napad bio je njezin način. Pogledao ju je i rekao:

— Zašto ne? Ako želite na ples, doći ću iduće subote po vas.

— Rado bih išla.

— Doći ću oko sunčeva zalaska, s kolima.

Dakle, ipak se dao nagovoriti! Ali što mu je drugo preostajalo? Nije imao razloga da uvrijedi djevojku. Osim toga, Paula je zaručena.

U tom je trenutku prilazila djevojka s jednim muškarcem.

— Gospodine Dawsons, ovo je
Dake Ennis.

Ennis pruži koštunjavu ruku.

— Zdravo, Dawsons! Čuo sam kako ste udesili Milesa. Volio bih da sam to vidio.

Jess stisnu ruku. Nikada nije vidio čovjeka koji je toliko bio nalik na hodajući kostur. Ennis je imao raščupanu sijedu kosu koja je već

odavno vapila za šišanjem. Njegova je žućkasta koža bila čvrsto napeta preko ličnih kosti, a oči tako svijetloplave kao da su izbljedale od sunca.

Ennis sjedne i nasloni se o stup.

— Čuo sam da radite za Farrara — obrati se Jessu. — Zar još niste ocijenili tog čovjeka?

— Ovom je području potreban grad, a Farrar ga je sagradio — odgovori Jess. — Što mu se može prigovoriti?

— Prije svega to da je doveo sa sobom ljude poput ovog Haysa. Taj tip je na isti način podvalio mnogim doseljenicima. Pokazao im je ovaj odsječak zemlje prije nego sam ga ja kupio, iako je znao da imam opciju za njega.

Sam, bijesan, posegne za oružjem.

— Mislim da me nitko neće objesiti ako ustrijelim takvog lopova.

Paula ga zgrabi za ruku.

— Makni pušku, tata. To nema nikakvog smisla.

Sam je oklijevao. Pogled mu je blistao kao u čovjeka koji je gotovo pomahnitao.

— Zašto ste ovog tipa doveli ova-
mo, Jesse? — prostenjao je. — Što ste pri tome mislili?

— Da pogledate zemljište za koje ste upisani. Ne vidim nikakav drugi put.

— Pokazat ću vam zemlju — žustro ponudi Hays. — Pogriješio sam, i to priznajem.

— Namjerno — blago će Ennis. — Zar ne?

— To se više ne može promijeniti, Tully — javio se Jess. — Pokušajte iz tih okolnosti izvući najbolje što se još može.

— Ne odstupam! — kliknu Tully.

Hays brzo posegnu u džep i baci šaku zlatnika Tullyju pred nože.

— Moja pristojba kao mjernika. Vraćam vam je zato što sam pogriješio. Više ne mogu učiniti.

Hays podbode konja, a Sam podigne pušku. Iz njegova divlja pogleda Jess je spoznao da je ovaj čovjek kadar pucati Haysu u leđu, pa mu istrgne pušku iz ruke.

— To ništa ne koristi. Pustite ga neka ode.

Sam je drhtavom rukom prešao preko lica. Zatim je uzeo stup i ljućito ga zarinuo u iskopanu rupu.

— Ovo je prvi put da sam u Haysa primijetio strah — reče Ennis. — Ne razumijem vas, Dawsons. Onaj tko je protiv Haysa, taj je i protiv Farrara.

Jess se vinu u sedlo.

— Lopovske poslove ne odobravam.

— Niste još dugo ovdje, prijatelju. — Ennis se nasmiješio, inače biste već našli mnogo toga što se ne može odobravati.

— Ostat ću — odgovori Jess, pa se okrene Tullyju — spremite novac. To je sve što ste mogli očekivati od njega.

Sam nastavi kopati, a Paula reče:

— Mnogo hvala što ste ga doveli ovamo. Nadala sam se... — Slegnula je ramenima.

Sada je bilo važno kako će se Tully sporazumjeti s Ennisom. Kimnuo je Josephini.

— Dakle, u subotu uvečer.

— Nakovrčat ću kosu i odjenuti najbolju haljinu — obećala je smijući se. — Nećete me prepoznati.

— Zar nećete ostati na večeri, Jesse? — upita Paula.

Odmahnuo je glavom.

— Farrar bi možda želio da mi nešto kaže. — Tada je brzo odjahao.

Sam Tully kao da je živio u snu. Pomisao kako je mogao sebi osigurati pravo vlasništva da je prepustio Dakea Ennisa njegovoj sudbini nije mu dala mira. Stidio se te pomisli, jer po naravi nije bio ni lakom ni nepošten. Zar ga je ljubav prema zemlji toliko promijenila da bi radije gledao kako neki čovjek umire nego izgubio zemlju na koju nema zakonsko pravo?

Samo ga je težak tjelesni posao sačuvao da od ovih mračnih misli ne poludi. Završio je kokošinjac i čak je Dake Ennis priznao da je siguran i od najjače razbojnički raspoloženih skunkova. Paula je skupljala dugačku suhu travu i smještala kvočke na legla.

Sam je svaki dan bio sretniji što ima Paulu. U Missouriju se Ruth bavila tim poslom, ali sada je ostajala u šatoru i prema svim događajima se odnosila namrgođenom ravnodušnošću.

Paula i Josephine su pripremale iza izvora vrt. Paula je radila lopatom sve dok nije dobila žuljeve na rukama, a onda dovlačila vreću po vreću suhe trave u kokošinjac.

Sam je svaki dan izorao komad zemljišta.

— Ovaj mjesec posijte kukuruz — savjetovao mu je Ennis. — Uzmite vrstu »bijeli Meksikanac«, ona će u jesen sazreti.

Sam je napustio sve druge poslove i tvrdoglavo nastavio orati i sijati. Ako se vrijeme bude održalo do potkraj svibnja, obradit će deset

akri. Ustajao je već u svitanje. Spavao je na zemlji u zemljanoj rupi na slamnjači, polako se išuljao van, pripalio vatru i pobrinuo se za životinje. Kad se vratio, Ruth je već pripremila doručak. Pri ovom zadatku nikada nije zakazala.

U nedjelju su se Tullyjevi htjeli odvesti na sastanak s Brownovima; gospođa Brown ih je u petak pozvala. Rekla je da župnik svake druge nedjelje u mjesecu u njih propovijeda i svi su susjedi dobrodošli.

Bila je subota uvečer. Sam je bio sretan što će se u nedjelju moći odmoriti. Napojio je i nahranio konje i sada je umorno prilazio vatri. Ugledavši Jessa, koji je došao s kolima, sjetio se plesa u Lariatu.

— Zdravo Jesse! — reče i sjedne na travu uz vatru.

Paula mu je donijela jelo, uobičajen obrok za doseljenike, bez voća i povrća.

— Kako napreduje oranje? — zapita Jess.

— Polako. Što je rekao Farrar o vašem postupku s Haysom?

— Nije mu se svidio. — Jess se bezbrižno nasmijao.

Josephine se zaista vrlo lijepo uredila. Bila je odjevena u haljinu od organdija s cvjetićima i kad je sada prišla vatri, Jessa odjednom obuze ponos. Bez obzira da li je lakomislena ili ne... bila je to najljepša djevojka koju je ikada vidio.

— Vrlo, vrlo lijepo — priznao je kad se pred njim okretala. — Uskoro će vam se mnogi diviti.

— To i želim.

— Ali ne zaboravite da bih i ja rado plesao s vama.

— Kako bih to mogla? — Josephine se nasmije a zatim tiho upita: —

Imate li protiv da i majka pođe s nama?

— Jasno da nemam. — Jess je, oklijevajući, pogledao Sama. — U kolima ima dovoljno mjesta.

Josephine požuri u šator. Sam je polagano odložio tanjur. Nije bio suviše iznenađen što je Ruth željela otići na ples... bila je osamljena, a uvijek je rado plesala... ali to ipak nije bilo sasvim u redu. Nije ga pozvala da i on pođe, čak ga nije ni pitala je li mu to pravo.

— Zar ti ne ideš Paula? — upitao je.

Djevojka je sjedila pokraj vatre. Rukama je obavila koljena.

— Ne.

Ruth je s Josephine izašla iz šatora. Ugledavši njezino lice u odsjaju vatre, Sam osjeti želju da je ne puсти. Mnogi će joj se muškarci diviti na plesu. I ona će se, poput Josephine, mnogo isticati s obzirom na ostale žene doseljenika. Pomislio je na Coea Farrara i ledeni mu znoj orosl čelo. Ako se više nikada ne vrati...?

Dok se penjala u kola, Ruth nije ni pogledala muža.

— Nemoj nas čekati! — doviknula je Josephine.

Sam je nepomično sjedio i slušao kotrljanje kola.

Odjednom im nečujno priđe Ennis i sjedne pokraj Paule.

— Našao sam se u paklenskom položaju, Same. Silno sam želio ovu zemlju i onda sam je dobio samo zato da bih je morao prodati vama. A znate li zašto?

Sam je netremice promatrao Ennisa. Ništa nije shvaćao, a ipak nije mogao prigušiti divlju nadu koju su te riječi izazvale u njemu.

— Ne, ne znam.

— Zašto što ste vi najtvrdoglaviji čovjek koga sam ikada u životu sreo. Nikada nisam mislio da sam osobito dobar čovjek, ali čini se da ipak jesam. Da nije bilo Paule, sada bih bio mrtav. A svoj dug mogu platiti samo tako da vam prodam zemlju.

Sam se nagnu naprijed. Teško je disao. Ennis će je, nesumnjivo, cijeliti toliko da neće moći platiti. Kad je Ennis odgrizao komadić duhana za žvakanje, nije mogao duže izdržati.

— Koliko tražite? — Sam je govorio tako tiho da nije mogao čuti vlastiti glas.

— Razmišljao sam — blago odgovori Ennis. — Pri tome valja dobro promisliti. Čovjek mora, na primjer, misliti na Farrara. Možda ga Jess Dawson s vremenom opameti. U svakom slučaju, moramo surađivati kako nam Farrar ne bi mogao prodati akcije za željeznicu, jer vjerujem da to namjerava. Ja ću uzeti zemljište iznad vas.

Sam ustane. Znoj mu je oblijevao lice.

— Hvala. Recite mi napokon cijenu.

Ennis kao da je odjednom primijetio u kakvom je duševnom stanju njegov sugovornik.

— Pet stotina dolara... toliko sam i ja platio. A činim to samo zbog Paule. Postavljam samo jedan uvjet: htio bih ostati ovdje dok se ponovo ne budem mogao sam snalaziti. Još sam preslab.

— Pet stotina dolara?! — Samu su koljena otkazala poslušnost. Ne bi bio iznenađen da je Ennis zahtijevao pet tisuća dolara. — Uistinu tako mislite?!

— Jasno. Rekao sam da bih želio ostati vašim susjedom. Istina, nemam više izvora, ali i zemlja uzvodno od rijeke je dobra. Zbog Ansella nije unesena u plan za naseljavanje, ali ja ću je obrađivati, a uz to prihvatiti borbu s Ansellom i Milesom.

— Posao je zaključen! — Sam obriše znoj sa čela.

— Prvom prilikom kad odem u grad, obaviti ću prijenos zemljišta. — Ennis kao da se umorio od govora. Teško je disao. — Ali, ovdje vam neće cvasti ruže. Zna li zašto vas Miles nije protjerao?

— Ne znam.

— Zbog Josephine. Ako ne pazite, on će je otetiti.

— Ja ću s njome razgovarati — obeća Paula.

Ove riječi nisu mogle smiriti Sama. Znao je da je Josephine samovoljna. Ako je utužila sebi Milesa u glavu, čak je ni Ruth ne bi mogla urazumjeti. Zagledao se u vatru. Malopredašnje radosti potpuno je nestalo.

Ennis, teturajući, ustane.

— Ne zaboravite jedno, Same: budete li Milesa sprečavali da se sastaje s Josephinom, on će postati opasan po vas. — Ennis se vratio u svoju kolibu.

— Sve će biti u redu, tata.

Paula je pokušala utješiti oca.

Nije odgovorio. Znao je da sve ovo nije tako jednostavno kako mu je Paula pokušala prikazati. Kad je djevojka otišla, ostao je sjediti uz vatru. Povremeno bi zadrijemao i tada se uplašeno trgnuo.

Uvijek je nanovo morao razmišljati o Ruth. Što će reći kad bude čula da je zemlja ipak njihovo vlas-

ništvo? Mučile su ga zle slutnje. Možda joj je to potpuno svejedno? Možda je izgubila osjećaj pripadnosti njemu?

Već je blistala jutarnja zvijezda kad je čuo kako preko rijeke dolaze kola. Ustao je i sklonuo se u sjenu. Vidio je kako je Jess pomagao Josephine da siđe s kola i kako ga je ona ovlaš poljubila.

— Bilo je prekasno, Jesse — rekla je.

Muškarčev je odgovor bio tako tih da ga Sam nije mogao razumjeti. Zatim se popeo na kola i odvezao. Sam zgrči pesnice. Teško je dišao. Ruth se nije vratila s njima. Kad se Josephine približavala šatoru, ugleda oca i iznenađeno zastane. — Zašto nisi u krevetu, tata? Uskoro će jutro.

— Gdje je majka? — Njegov glas je i njemu samome zvučao strano.

— Oh, gospodin Farrar će je dovesti. Krenuli su odmah iza nas. — Glas joj je bio potpuno ravnodušan. — Jess se i opet upustio u borbu s Milesom. Istina, ja je nisam vidjela. Izašli su van i Lane se više nije vratio. Jessu je pomodrililo jedno oko. On je predivan. Možda me zaprosi.

Kad je ušla u šator, Sam je čuo kako se približavaju druga kola. Prošao je pokraj vatre i prišao kolima.

— Doveo sam vašu ženu! — rekao je Farrar zaustavivši kola. — Ona je dobra plesačica i već je vrlo omiljena.

Ruth je sišla bez Farrarove pomo-

— Ako je ponovo dotaknete, Farrare, ubit ću vas! — izjavio je Sam.

— Ali, gospodine Tully! — iznenađeno će Farrar. — Htio sam samo ostaviti mlade ljude da budu sami.

— Čuli ste što sam rekao.

— Laku noć, gospodo Tully — pozdravio je Farrar i odvezao se.

Ruth je nepomično stajala i netremice promatrala svojeg muža.

— Same... nisam znala...

Pogledao ju je i u tom mu se trenutku učinila potpuno stranom. Nije htio da bude tako, jer ju je još uvijek volio.

— Ennis će nam prodati zemlju — rekao je. — To će biti naša zemlja, Ruth. Zar ti to ništa ne znači?

Potrčala je, kraj njega, u šator. Stajao je i gledao šatorsko platno što se iza nje spustilo. Svladao ga je, osjećaj gubitka. Prišao je uzvisini iznad rijeke i ostao stajati na rubu oranice koju je preorao. Sunce je već izašlo, na istočnom nebu blistala je ružičasta sjena.

Sam klekne i podigne pregršt zemlje. Polagano ju je pustio da mu klizi između prstiju. Bila je to dobra, plodna zemlja... bez kamenja i bez panjeva, dobra zemlja koja je pripadala njemu.

Dakle, nije bio budala. Ipak se dogodilo onako kako se nadao. Čitav je život za tim čeznuo. A ipak, sada nije bio sretan. Htio je dijeliti pobjedu s Ruth, ali ona ga je odgurnula od sebe.

Sam Tully se još nikada nije osjećao tako napuštenim kao sada, dok je klečao na ovoj prerijskoj zemlji.

Potkraj svibnja prestala je plima doseljenika.

— U jesen će se to ponoviti — objašnjavao je doktor Ives Jessu. — Ima još mnogo slobodne zemlje, a željeznička pruga donijet će Farraru i Haysu novu žetvu.

Jess se udomaćio u ovoj zemlji i znao je da će ostati pokraj rijeke Frenchman.

Jednog ga je dana Farrar pozvao k sebi i pokazao mu neko pismo.

— Upravo je stigla pošta — rekao je. — Loše vijesti.

Jess sjedne i savije cigaretu. Ovo je bio prvi put da je vidio kako se Farrarovo samopouzdanje pokolebalo. Njegovo je debelo lice bilo blijedo, a kosa, inače uvijek uredno počešljana, neuredno mu je visjela na čelu. Kao da ju je nekoliko puta rukom počešljavao.

— Kad sam počeo izgradnju grada, mislio sam da me potpomažu koliko je bilo potrebno. — Farrar je govorio oklijevajući, kao da nije znao koliko smije ispričati. — Ali sada, čini se, trebam više pomoći. Moram otići u St. Louis. Ili ću to srediti ili će sve propasti.

Jess nije progovorio ni riječi. Nikada nije doznao koliko je Farrar uložio ni kakve zalihe posjeduje, ali nije ga smatrao malim, beznačajnim kupoprodavateljem nekretnina.

Farrar je gurnuo cigaru među zube i žvakao je. Pogled njegovih plavih očiju bio je usmjeren u sugovornika. — Moram otputovati jutarnjim poštanskim okolima i ne znam koliko ću biti odsutan. Preuzmite moje mjesto. Neka ured osta-

ne otvoren. Možda će biti nužne važne odluke. Prepuštam ih vašem sudu.

— A ako nešto ne budem mogao sam odlučiti? — zapita Jess. — Što ću onda učiniti?

— Tada otidite Brennanu.

— Dobro.

— Kad dođu doseljenici, najvažnije je da govorite. Znae što morate reći. Možda ih neće doći mnogo, ali možda ćete moći prodati još zemlje. Ništa ne propuštajte. Lariat se mora rascvjetati.

— Znadu li ostali da ste mi dali punomoć?

— Doznat će prije nego otputujem.

— To se Duke Morganu neće svidjeti.

— Mogu zamisliti. Ali, postupajte barem donekle blago prema njemu.

Farrar se odvezao slijedećom poštanskom kočijom. Prije toga se oprostio s ljudima koje je doktor Ives zvao »Farrarovom klikom«. Kad se kočija otkotrljala i prašina ponovo slegla, Morgan reče:

— Loše je odabrao, kad je Dawsona proglasio zamjenikom.

— Zatvori usta! — zasiktao je Brennan. — Moramo potpomagati Coea.

Hays je krenuo prema salunu, ali Rollins i McBain kimnu da su suglasni s Brennanovim riječima. Morgan se zagledao u tu trojicu, a onda požuri za Haysom.

— Namjeravate li očistiti kuću, Jesse? — zapita Brennan.

— Mislim da ću morati.

— Znae li što će Coe tada učiniti?

— Možda neće. Rekao je da ima povjerenja u moj sud.

Uskoro je Jess uvidio da mu Farrar nije poklonio potpuno povjerenje. Ispraznio je pisači stol, a blagajna je bila zaključana. Jess nije znao kombinaciju brojki.

Jess je ušao u stražnju sobu. Bila je uredno pospremljena, u ormaru je ostalo samo nekoliko košulja i ostalih odjevnih predmeta. Kad se Jess ogledao odjednom je pomislio da se Farrar možda nikada više neće vratiti u Lariat.

Kasno poslije podne dojahao je u grad Dake Ennis, na jednom od Tullyjevih konja. Ušao je u kancelariju. Još je uvijek bio vrlo mršav i iscrpljen.

Jess je sjedio za pisačim stolom. Ugledavši ga, Ennis se oslonio o dovratnik vrata.

— Zdravo! Čovjek vidi čudne stvari. Nisam očekivao da ću vas vidjeti na Farrarovoj stolici.

— Ako ostanete u gradu, to ćete češće vidjeti. Coe je otputovao u St. Louis, a meni prepustio rukovođenje.

— To naprosto ne shvaćam. — Ennis sjedne.

— Što?

— Moram misliti na staru poslovicu da svaka ptica leti svojem jatu. Ali, meni se čini da ste vi zapali u pogrešno jato.

— Možda i nisam — razdraženo će Jess. — Jeste li kupili jednog od Tullyjevih konja?

— Da. Nakon što je pucao u mene, Miles je odveo mog konja. — Ennis skine šešir i rukom pređe preko sijede kose. — Ali, nećete lako

skrenuti razgovor. Vidio sam kako ste se ponašali prema Haysu i to dokazuje da ste u pogrešnom jatu. Zašto je, do vraga, Farrar vama prepustio rukovođenje?

— Ne brinem o Farrarovim poslovima, samo slušam zapovijedi.

— Možda to i nije tako teško objasniti — zamišljeno će Ennis. — Farrar zna da su se doseljenici uznemirili zbog nekih Haysovih podvala. Potreban mu je netko tko izgleda pošteno, a to ste vi.

— Čujem da ste prodali Tullyju zemljište.

— Ako čovjek nekome duguje život, mora učiniti sve da se za to oduži. — Ennis je oborio pogled. — Gdje je Hays?

— U salunu.

— Moram s njim razgovarati.

Imao je kolt, a Jess je znao da je i Hays naoružan. Ovo je »mirisalo« na borbu, koja mora biti spriječena.

— Idem s vama — predloži Jess.

— Nije mi potrebna dadilja.

— Tko je to rekao? Samo bih volio vidjeti zabavu.

Kad je Ennis otišao, Jess zaključa ured, stavi ključ u džep. Ennis ga nije čekao, pa je morao požuriti da ga stigne. Kad su stigli do dućana, upita:

— Što namjeravate?

— To je moja stvar. — Ennis je preko ceste išao prema salunu.

Jess je držao korak s njime, a kad su ušli, malo zaostane. Svjetlo je bilo slabo i bilo mu je potreban trenutak vremena da se na to navikne. Razgovori su odjednom utihnuli. Hays i Morgan su pili pokraj bara. Rollins je stajao uz Brennana, možda tri koraka dalje od njih.

Ennis je prišao izravno Haysu. Mjernik se uznemirio i pogledavao od Ennisa na Jessa i ponovo natrag.

— Predajte svoj opasač poslužitelju — reče Morgan. — Imamo ovdje propise o nošenju oružja.

— Neka propisi vrijede za sve — odgovori Ennis.

— Haysu je kolt potreban u tome je razlika.

— Uistinu? Vjerojatno zato što bi ljudi imali razloga da ga probuše, zar ne? — Pogledao je Haysa. — Prodao sam zemlju Tullyju, za pet stotina dolara. Pretpostavljam da to znate.

— Da, čuo sam. Vi ste prokleta budala.

— Možda, ali nisam bijedni kradljivac. Dugujem Tullyjevima život i ne bih ih htio opljačkati za pet stotina dolara. Vi ćete platiti, Hays.

Dakle, to je posrijedi! Jess pride Haysu, jer nije znao hoće li se Morgan uplesti. — Onda vi platite, Ennise — ljutito zasikće Hays, crven od bijesa. — Ja i ne mislim na to.

— U tom slučaju ću vas ubiti — reče Ennis još blažim glasom nego inače. — Platit ćete, ili ću vas ubiti.

Haysova ruka kliznu pod rub gornjeg kaputa, prema dršku revolvera. Izvukao je kolt, ali oružje je ostalo visiti na opasaču i bio mu je potreban trenutak vremena da ga oslobodi. I Ennis je potegao revolver, ali je bio strahovito spor.

Jess zgrabi Ennisa za zapešće prije nego je dospio opaliti.

— Zataknite ponovo revolver za opasač, Ennise. — Ubojstvo nam ne bi koristilo.

— Ja ću... — počeo Morgan.

— Ništa vi nećete! — prestječe mu riječ Jess. Okretao je Ennisov

zglavak, tako da je najzad ispustio oružje. Onda reče:

— Izvadite pet stotina dolara, Hays!

Trenutak je vladala potpuna tišina. Brennan je zgrčenih pesnica promatrao Dawsona. Rollins se zagledao u Morgana koji je nepomično stajao. Hays istrgnu ruku.

— I ti to podnosiš, Duke? — uvrijeđeno upita.

— To je Dawsonova stvar — zlovoljno progundā Morgan. — Coe mu je prepustio rukovođenje.

— Platite i napustite grad — reče Jess. — Ovdje više nikome nećete predati zemlju u vlasništvo.

— Ali... — počne Rollins.

— Brinite se o svojoj banci! — prekinu ga Jess. — Hays je varao ljude. On će platiti i u roku od deset minuta nestati iz grada... ili ću ga ja dohvatiti!

Hays se kratko vrijeme kolebao između straha i ponosa, a onda pobijedi strah. Mrzovoljno je rekao:

— Budući je Coe bio tako lud da vama preda rukovođenje, na meni je da odem.

Izvadio je iz lisnice pet stotina dolara, pružio ih Ennisu, a onda istrčao iz saluna. Morgan je netremice promatrao Jessa, ali njegovo lice nije ništa odavalo. Tada se šerif uspravi i izađe.

— Niste baš koristili samome sebi. — Rollins je iskapio piće.

— To mi je prilično svejedno. — Jess se grohotom nasmije. Osjećao se bolje nego unatrag nekoliko mjeseci. — Ne, sasvim mi je svejedno.

— Ja to ne razumijem — izjavio je Rollins. — Uopće niste potegnuli oružje, a Morgan je stajao po čašat budale i ostavio Haysa na cjedilu.

Brennan posegne za duhanom za žvakanje.

— Zaboravili ste jedno, Dawsons. Potreban nam je mjernik, a sada ga nemamo.

— Imamo. — Jess pokaže Ennisa. — I to poštenog.

— Coe to neće dopustiti — izjavio je Rollins.

— Čvrsto vjerujem da je znao da ću istjerati Haysa. Nije imao hrabrosti da to sam uradi.

Ennis se oslonio o bar. Tijelo mu je bilo mlitavo od iscrpljenosti.

— Mislite li, Dawsons, da ću moći...

— Da, mislim, — prekine ga Jess. — Da se nisam upleo, već biste pet minuta bili mrtvi.

— Još nikada nisam dijelio zemlju.

— Ali je dobro poznate. Vi možete pronaći prava mjesta. — Kad je Ennis kimnuo, Jess nastavi: — Nije važno što mislite o Farraru ili o meni. Samo pošteno obavljajte posao.

— No, dobro, sada sam mjernik. — Ennis se obratio poslužitelju. — Dajte mi piće. Nikad mi nije bilo potrebnije.

— Vjerujete li da će Hays napustiti grad? — zapita Rollins.

— Ja to znam.

Dawson priđe vratima i pričekao dok Hays nije odjahao iz grada prema istoku.

...

Nakon Farrarova odlaska, Lariat se promijenio. Jess je to odmah primijetio, iako je promjena bila neosjetna i iako za nju nije znao objašnjenje. Za vrijeme jela u hotelu je vladalo sve napetije raspoloženje. Morgan je još uvijek sjedio na čelu

stola, ali sada je uglavnom šutio. Čim bi pojeo, odmah bi ustao i otišao. Nikada nije razgovarao s Jessom, a na ulici se ponašao kao da ga ne poznaje.

— Čeka da se Farrar vrati — smatrao je Ennis.

— To činimo svi — suglasio se Jess. — Ali, pitam samoga sebe hoće li se ikada vratiti.

— Hoće. Najprije će jasno i glasno reći svoje mišljenje bogatašima u St. Louisu.

Jess nije znao da li je Farrarova odsutnost izazvala promjenu ili je to bila posljedica upadice u salunu. McBain je postao šutljiviji no ikad, a Rollins je razgovarao s Jessom samo kad je to bilo potrebno zbog poslova. Brennan se ponašao suzdržano, a ni brijač nikada nije odao što misli o događajima.

Ali, Ennisovo je prijateljstvo bilo nagrada za sve što je Jess izgubio. Ennis se sada brzo oporavljao i opet je zadobio uobičajenu težinu. Nakon večere često je dolazio u Jessovu sobu i tu su satima razgovarali. Najčešće bi Ennis pričao, a Jess ga je sa zanimanjem slušao. Povremeno bi u sumrak šetali. Bio je lipanj.

Jednom je Ennis upitao:

— Što ćeš učiniti kad se Farrar vrati?

— Ostat ću ovdje.

— A što si zapravo učinio da Farrar zadrži svoju stolicu, osim što si otjerao Haysa?

— Danas sam prodao jedno gradilište, neki čovjek iz Omahe želi pokraj gruntovnice otvoriti dućan. Prošlog tjedna sam prodao gradilište dvojici ortaka, žele trgovati drvetom.

— Ponosiš se svojim poslom, zar ne?

— A zašto ne bih?

— Čovjek ima samo jedan život i živi ga pravilno ili pogrešno. — Ennis zaklima glavom. — Živiš pogrešnim načinom ako ostaješ uz Farrara.

— Govoriš poput doktora Ivesa.

— Da, zato što mislim kao i on. Ti nisi zadovoljan, Jesse. Ne pokušaj me uvjeriti u suprotno. Koliko te poznam, nešto te iznutra grize.

Kako je Ennis pogodio? Jess nikada nije prebolio poniženje u Leadvilleu. Do jeseni će zaraditi nekoliko stotina dolara i ako mu se onda pruže dobri poslovni izgledi, on će to iskoristiti. U protivnom, morat će otići odavde. Ali, tada se sjeti Paule Tully i odjednom nije više bio tako siguran da će napustiti ovaj kraj.

— Točno — odgovori tmurno. — U pravu si.

— Skini to sebi s vrata. Ako ostaneš uz Farrara, učinit ćeš možda nešto što ćeš čitav život žaliti. Preuzeo sam dužnost mjernika samo zbog tebe. Istina, nije mi žao, ali neću to dugo obavljati. Uzgajat ću goveda. Uzet ću komad zemlje iznad Tullyja i nabaviti što više stoke. Volio bih da mi budeš ortakom.

Jess ga je s nevjericom promatrao. Bilo mu je teško nešto reći. Ovo je bio najveći kompliment što mu ga je itko ikada učinio.

— Hvala... hvala... — jedva je promućao. — Htio bih razmisliti.

— Razumljivo. Ali, neću čekati do Nove godine. Moraš prekinuti s Farrarom, a to znači prijeći na stranu ljudi kakvi su doktor Ives, Tullyjevi i ja.

— Znam. No, što je s Ansellom i Milesom? Čuo sam da je Miles protjerao sve doseljenike osim Tullyjevih s onu stranu Frenchmana?

— Oni se neće održati. To je isto kao i s Indijancima i bivolima. Dani velikih stada su prošli kad su Hancock i Vestray otjerani.

— Miles i Ansell to ne znaju.

— Mi ćemo im pokazati. Ali, za nešto im ipak moramo biti zahvalni. Da nije bilo njih, južno od rijeke ne bi više uopće bilo dobre zemlje.

Kad su krenuli u hotelsku sobu, Ennis predloži:

— Odjašimo u nedjelju van. Pokazat ću ti zemlju koju mislim. A rado bih posjetio i Tullyjeve.

— To je dobra ideja.

Idući je dan padala kiša, i ceste su se pretvorile u blatne kanale prije nego se nebo ponovo razvedrilo.

U nedjelju je bilo vruće, vjetar je osušio vlagu i rasprostirao prašinu, poput finog vela, iznad kuća. Ennis i Dawson su jahali prema zapadu. Oko podne su prešli Frenchman i zaravan na drugoj strani. Ennis je zauzdao svog konja.

— Ovdje je. Nije tako dobra kao Tullyjeva zemlja, a nema ni izvora, ali i to će biti dovoljno. Voda iz rijeke je dobra. Na navodnjenom tlu uz obalu imat ćemo dovoljno trave za konje. — Pokazao je pješčane brežuljke. — Tamo je Ladderov pašnjak, ali za šest mjeseci, ili najkasnije za godinu dana, neće to više biti.

Jess nije ništa rekao, ali nije shvaćao kako je Ennis mogao biti tako siguran da će Miles i Ansell odseliti.

— Tamo ću sagraditi zemunicu. — Ennis je pokazao jedno uzvišeno mjesto. — Do tamo ne može prodrijeti ni poplava, a načinit ću tako debele zidove da bi Miles morao imati topovske kugle da ih probuši.

— Uvjeren sam da ćeš se sukobiti s Milesom.

— Idući put me neće iznenaditi — mirno odgovori Ennis i pogleda Jessa. — Što misliš o ortakluku?

— Ne mogu zamisliti milijeg ortaka od tebe, ali još ne znam. Možda pronađem nešto bolje od uzgoja stoke.

— Na primjer?

— Htio sam uspostaviti prijevozno poduzeće. Jasno, ako se izgradi željeznica, to ne bi bilo dobro. Ovisi jesu li drugim gradovima potrebna kola za prijevoz tereta.

— Farrar ne bi podnosio nijedan drugi grad u blizini.

— Neke stvari ne može spriječiti ni Farrar.

— Sretan sam što to kažeš. Ponekad sam mislio da ga smatraš nekom vrsti poluboga.

— Za to mu prilično toga nedostaje — odgovorio je Jess.

— Hajdemo posjetiti Tullyjeve.

Ennis je okrenuo konja.

Kad su stigli do Tullyjevih, Jess nije vidio nikakve promjene. Samo je vrt bio ograđen, a gredice s povrćem svježje i zelene, bez korova. Paula je izašla iz zemunice. Njezin je smijeh izazvao toplinu u Jessovu srcu. Vjerovao je da ga je malo duže promatrala... ili je to samo umislio?

— Udite — pozvala ih je. — Lijepo je vidjeti vas dvojicu. Već smo mislili da ste nas zaboravili.

— To nećemo nikada — rekao je Ennis. — Sami ste?

— Moji su u Brownovih, ali uskoro će doći. Ja sam kuhala.

Odveli su konje u žicom ograđeni koral, što ga je uredio Sam. Kad su se vraćali, Jess kao usput upita:

— Zar nećeš pogledati Samovo žito?

— Hoću. — Ennis se nasmiješi. — Morao sam to pomisliti. — Uozbiljio se. — Kako nisam primijetio što osjećaš za tu djevojku.

— Kako? Paula o tome ništa ne zna.

— Nisam baš siguran u to. Ali zaručena je za nekog momka iz Missourija koga Sam ne podnosi. To si znao, zar ne?

— Nisam znao što Sam misli o njemu.

— Sada znaš.

— A koji je čovjek dovoljno dobar za nju? — upita Jess i uđe u zemunicu.

Paula je stajala pokraj štednjaka. Imala je privezanu crvenokockastu pregaču. — Gdje je Dake?

— Otišao je pogledati žito.

— Oh! — Ponovo se okrenula ognjištu i vilicom je okretala komade mesa koji su se pekli.

Šarena platnena zavjesa dijelila je krevete od prednjeg dijela prostorijske. Sam je načinio ormar od sirovog drveta, a u sredini zemunice stajao je stol s dvije klupe. Osim toga, postojale su dvije stolice za njihavanje. Na podu je ležala krpara, na prozorima bez stakla visjele su čipkaste zavjese.

— Ovdje unutra izgleda vrlo lijepo — rekao je Jess.

— Učinili smo najbolje što smo mogli. Tata kaže da bismo tek idu-

će godine mogli misliti na pravu kuću.

— I ovdje možete sasvim dobro živjeti.

— Jasno, ali majci je teško. Mrzi prljavštinu, a nju je nemoguće odstraniti kad se živi u zemljanoj rupi.

Paula je prostirala stol.

— A kako se vama sviđa? — upita Jess.

— Veličanstveno. Uopće ne znam zašto mi se sviđa, ali naprosto volim ovu zemlju. Čak i nevrijeme. Kad pada kiša, krov prokišnjava i onda moramo podmetnuti sve zdjele i lonce. — Pogledala je prema vratima i tada ih zatvori.

— Znači, Miles je još uvijek prijateljski raspoložen prema vama?

— Da, a znate li zašto?

— Zbog Josephine.

— To posebno zabrinjava tatu. Vjerojatno znate da Miles vodi Josephine na plesove?

Nije više posjetio nijedan ples, ali je čuo glasine o to dvoje. Josephini-na majka nije više dolazila u grad.

— Vi ste jedina obitelj na ovoj strani rijeke — rekao je Jess.

— To je baš ono — uzbuđeno odgovori Paula. — Tata zna što bi Miles učinio kad se više ne bi smio družiti s Josephine, ali on nije dovoljno dobar za nju.

Jess je šutio i razmišljao o onom što je čuo o Josephini i trgovačkom putniku iz Omahe, koji je prečesto plesao s njome. Miles ga je istukao, ali se govorkalo da Josephine ipak daje prednost momku iz Omahe.

— Tu se ne može ništa učiniti — rekao je. — Josephine je dovoljno odrasla da zna što hoće.

— Nisam ni očekivala da ćete nešto poduzeti, Jesse, samo sam morala jednom s nekim o tome razgovarati. Zapravo, Josephine, ne podnosi osobito Milesa, ali njoj je potrebno divljenje. — Odjednom se okrenula. — Zašto ne odvedete Josephine i opet jednom na ples?

Vani se začuo topot kopita. A on joj nije rekao ono što je naumio! Sada brzo ustane i priđe joj.

— Neću Josephine... Jeste li još uvijek zaručeni?

— Jesam.

Stajala je uspravno, okrenuvši mu leđa. Primio ju je za ramena i okrenuo je sebi.

— Ne smijete se udati za tog momka! Ne znam ništa o njemu, ali to naprosto ne možete učiniti.

Zabacila je glavu i prkosno upitala:

— Zašto ne?

— Da vas zaista voli, bio bi ovdje. Vi nećete nikada otputovati u Missouri, a on neće doći ovamo.

— To ne znam. Možda ipak dođe, ako tata bude imao posla za njega.

— Ali ja neću dopustiti da se udate za njega! Još nikada nisam nijednoj ženi rekao da je volim, ali tebi to kažem. Ne mogu mnogo, ali ću učiniti sve da ti budem dobar muž.

Bila je blijeda, nije mu mogla pogledati u oči.

— Zao mi je što sam dala riječ Neilu. Ni ti ne bi prekršio zadano obećanje.

— Ipak, za nešto dovoljno važno.

Zagrlio je i privuče k sebi. Ali, ona se odupre; udarala ga malim pesnicama o prsa.

— Ne, Jesse...

Kad ju je poljubio, opustila se u njegovu naručju. Izgubila je volju

za otporom. Usne su joj odjednom postale meke i nježne.

Tada su začuli glasove.

— Kako se osjećaš, Dake? — vikao je Sam.

— Dobro. Samo nikada ne dobi- jem dovoljno da se najedem.

— Nahranit ćemo te dobrim do- maćim jelima — rekla je Ruth. — Paula je najbolja kuharica koju možeš zamisliti.

Djevojka je polako i oklijevajući odmakla glavu od Jessa.

— Žao mi je, Jesse, ako sam re- kla ili učinila nešto zbog čega si povjerovao da te volim.

— Ali ti me ipak voliš! — uzbude- no je rekao. — Ne pokušavaj me

uvjeriti u suprotno. Žao mi je samo što smatraš važnijom svoju riječ od svoje ljubavi.

— Tako mora biti, Jesse. — Po- novno je uzela vilicu u ruke i okre- nula se od njega. — Mora!

— Ja ne odustajem. Pogotovo kad znam da me voliš.

Prišao je vratima i pozdravio Ruth, a ona mu se nasmiješila. Na njezinu se licu nije vidjelo ništa od gorčine iz prvih dana. Kimnuo je i Josephini, koja ga je nevoljko pro- matrala.

— Jelo je gotovo — rekla je Ruth. — Jasno, ostajete s nama.

— To smo baš i namjeravali — prizna Ennis i polagano se svi vrata u zemunicu.

VI

Srpanj je bio vruć. S jugoistoka je neprekidno puhao suh vjetar. Žito kao da je prosjačilo vodu. Sta- biljike su se zgrčile, uvile, da bi iz zemlje izvukle posljednju, škrtu vla- gu.

Lariat je bio poput otoka okruže- na morem prerije. Jedina veza s vanjskim svijetom bila je poštanska kočija, što je triput tjedno stizala iz McCooka. Tjednima su u hotelu ods- jedali samo trgovački putnici, a ne doseljenici ili ljudi koji bi se željeli naseliti u gradu. Život u Lariatu kao da se zaustavio dok su nade do- seljenika počele sahnuti kao i žito na novim poljima.

Jess je sa svakom poštanskom kočijom očekivao Farrarov povra- tak, ali on nije dolazio. Nitko nije ništa čuo o njemu. Malo-pomalo,

Jessu je čitav grad postao odvratn. Paula nije nikada dolazila u grad, a on se nije usudio posjetiti Tullyje- ve. Dake Ennis se preselio na svo- ju novu zemlju. Obećao je da će doći u grad, ako bude potreban.

Jaz između Jessa i ostalih pripad- nika Farrarove organizacije posta- jao je iz dana u dan sve širi. Jedi- ni prijatelj bio mu je doktor Ives, ali on je većinom bio na putu.

Subota je bila jedini živahan dan u Lariatu. U proljeće i ljeti doselje- nici su imali mnogo posla. Sada su sagradili stanove, posijali žito, a subotom su u skupinama dolazili u grad.

Za te je ljude Dawson postao ju- nak. Oduvijek su mrzili Haysa, a ono što se dogodilo u gradu brzo se proširilo od usta do usta sve do gra-

nice Colorada. Farmeri su prihvatili Jessa kao jednog od svojih, ali ta je veza bila nekako bezlična. Nitko mu nije bio blizak poput Ennisa.

Jess je svake subote razgovarao s doseljenicima i pokušavao ih ohrabriti. Govorio im je da samo jedno suho ljeto ne čini zemlju nenastanjivom. Plaćao im je píce, izmolio od McBaina nove zajmove za doseljenike... iako je vlasnik dućana već smatrao njihove dugove prevelikima... skupljao oko sebe gladnu djecu, vodio ih u hotel i tamo nahranio.

A onda je, jedne srijede, izašao iz poštanske kočije — Farrar, besprijekorno odjeven kao i uvijek i naoko potpuno bezbrižan. Njegovi su se ljudi okupili na ulici da ga pozdrave.

— Ovo je bila prokleta suha vožnja — rekao je Farrar. — Sperimo prašinu.

Svi su otišli u salun. Kad su stajali pred tezgom, Rollins upita:

— Što ima nova?

Farrar napunio svoju čašu i podigne je.

— Pijemo za pokrajinu Blake, momci! Vi još ne znate, ali posao je završen. A u proljeće ćete čuti kako u Lariatu zvižde lokomotive. — Farrar stavi šešir na težu i rukom pređe preko kose. — Morao sam dosta govoriti, ali isplatilo se. Najprije moram pokloniti zgradu za pokrajinsku upravu, tada moramo sagraditi sud i pobijediti na izborima kako bi Lariat postao sjedište pokrajine.

Morgan se podrugljivo nasmijao i pokazao Jessa. — On nije vjerovao da ćeš se uopće vratiti, Coe. Netom što si otišao, istjerao je Haysa. Sada nemaš mjernika.

— To još nije sve — upao je McBain. — Zahtijevao je da doseljenicima dajem nove zajmove. Taj će me prokleti dućan upropastiti.

— Obustavio sam isplate zajma — nastavi Rollins. — Ne želim da moja banka propadne kako bi ti prokleti doseljenici ostali živi.

— Čini se da si sam. — Farrar je bezizražajno pogledao Jessa.

— Sviđa mi se biti sam.

— Što imaš na to reći, Jesse? — zapita Farrar.

Pomislio je na gladne koje je nahranio i na osmuđenu pšenicu.

— Želim nešto reći. — Pokazao je Brennana i ostale. — Ovo su sumnjičavci, a ja nisam. Ili smo svi zajedno proklete varalice ili vjerujemo u zemlju, a onda tako i postupamo.

— Svakog sam dana pisao o ovoj zemlji i govorio u njezinu korist — izjavio je Brennan.

— Samo riječi nisu dovoljne — usprotivio se Jess. — Mi moramo vjerovati da će pasti kiša i da će farmeri pobrati žetvu... pa makar tek iduće godine. Ali, zato doseljenici moraju dobiti zajmove, inače ćete u jesen vidjeti samo prazne kolibe. Što ćeš reći, doseljenicima, Coe? Istinu? Da tvoj trgovac i bankar ne vjeruju dovoljno u zemlju da bi im pomogli preboljeti prvu sušu?

— Do vraga! — Rollins zamašnu pesnicom ispred Dawsonova lica. — Misliš da ću upropastiti svoju banku kako bih pomogao doseljenicima da se održe?

— Makni pesnicu ispred mog nosa, Wille! Vjerujem da je vrlo prirodno da se, ako dođu loša vreme-

na, bankar prvi uplaši i najbrže pobjegne.

— Nisam nikakav misionar! — promrsio je Rollins kroza zube. — Možda je to doktor Ives, koji samo što ne umire od gladi zato što su mu svi dužni novaca. Ja sam drugačije raspoložen.

Farrar je šutke slušao mišljenja svojih ljudi, a onda oko njegovih usana zatitra smiješak.

— Samo je Jess imao dovoljno mozga da shvati naš položaj. Sandy će i dalje davati na zajam, a Will ubuduće neće odbiti nijednu pozajmicu novca. Reci ljudima da moramo surađivati, Jime. Reci im da ćemo dobiti željezničku prugu koja će voditi dalje u Denver, do najvećeg tržišta. Rudari u Coloradu jest će stoku iz pokrajine Blake... i tome slično. Je li to jasno?

— Jeste. — Brennanovo se lice iskrivilo u osmijeh.

— Ali Hays... — počeo je Morgan.

— Rekao sam Jessu da imam povjerenja u njegov sud, Duke, a imam ga još uvijek... Dođi u kancelariju, Jesse.

Dok su koračali cestom, obojica su šutjela, a kad je Farrar sjeo za pisaći stol u svom uredu, Jess sjedne i počne svoj izvještaj.

— Svi su ljudi sretni što sam otjerao Haysa — reče na kraju. — I, nisam čuo ni riječi protiv tebe.

— To je velika pobjeda — prizna Farrar. — Ali, moramo postići još jedno; nakon izbora sjedišta pokrajine moramo kupiti akcije željezničke pruge. Doktor Ives će se protiv toga buniti, ali tako se radi u svim novim pokrajinama. To je pošteno, ako želimo uskoro željeznicu.

Dakle, doktor Ives i Ennis su bili u pravu. No, možda je njihovo mišljenje pogrešno, a Farrar postupa pošteno.

U međuvremenu je Farrar ispisao ček za Jessovu lipanjsku plaću i pružio mu papir s riječima:

— Nastoj zagrijati ljude. Potrebni su nam za izbore.

— Već sam rekao da ćemo uspjeti, ili zajedno propasti.

— Uspjet ćemo. Sada imam novu novčanu potporu, a i političko zaleđe. Mi smo organizirali pokrajinu.

— Moraš ozbiljno razgovarati s Morganom. — Jess ustane. — Postaje suviše umišljen.

— Potreban nam je. Ne zaboravi to.

Noću je puhao vjetar prema jugoistoku. Još prije zore počela je padati kiša i ceste su se uskoro pretvorile u blatne kanale.

...

Tjedni što ih je Dake Ennis proveo u gradu ostali su Jessu u lijepoj uspomeni. Došao je i kolovoz, a Jessa je još uvijek obuzimao čudan osjećaj da živi posve sam. Farrar nije bio sposoban za pravo prijateljstvo; bio je ljubazan i pristojan, ali ništa više.

Upravna je zgrada bila u izgradnji. Službenici željezničkog društva za premjer zemlje stigli su u Larit, a njihovi su se mjerački stupovi rasprostirali prerijom poput dugih, tankih dvojnih redova.

Dani su prolazili. Sandy McBain je davao robu na zajam, a Rollins nevoljko primao priznanice za novac i za njih davao zlatnike. Jimm Brennan je i dalje pisao optimistične uvodnike.

U kolovozu je vjetar donio tri snažna pljuska kiše i očajanje je ustupilo mjesto pouzdanju. Žetva je bila osigurana.

Izbori za mjesto središta pokrajine bili su određeni za rujan. Dva su gradića bila suparnici Lariatu: Halsey, malo gnijezdo na granici Colorada, i gomila šatora pokraj vodopada Frenchmana, prozvana Knollstown. Prema Brennanovim novinskim člancima, Lariat je već pobijedio i Farrar je bio heroj ovog područja.

Velikodušan čovjek, taj Coe Farrar... pisalo je u Brennanovim novinskim izvještajima. Stavio je na raspolaganje pokrajini čitav blok kuća i darovao zgradu za sud. Istina, Brennan nije spominjao da pravo vlasništva još nije bilo predano pokrajini i da će, prije nego se to dogodi, Farrar dobiti natrag svoj novac. Uostalom, još nišu postojale nikakve uredske prostorije za službenike pokrajine. Zatvor i tri hotelske sobe služile su kao privremeni stanovi.

Tjedan dana prije izbora, Farrar pozove Jessa.

— Volio bih znati što misliš o izborima — upita ga.

— Lariat će pobijediti. Prodaja na dug u dućanu osigurala ti je mnoge glasove.

— Doseljenici će reći da si sve to učinio ti, Jesse. — Farrar je okretao cigaretu svojim dugim prstima. — Čini mi se da će te još imenovati za guvernera.

— Politika me ne zanima, Coe. Mislim se udružiti s Ennisom. Kupit ćemo nekoliko goveda i uzgajati stoku.

— To je sitna riba — prijezirno reče Farrar. — Kad pokrajina procvjeta, bit će i drugih malih gradova kojima će trebati služba za prijevoz tereta i ekspresna služba.

— Ovo dobro zvuči, Farrare.

— Ja bih bio tajni ortak.

Ovo je bila vrlo povoljna ponuda. Još dva mjeseca prije Jess bi je objeručke prihvatio. Sada je oklijevao i promatrao Farrara. Ali, na njegovu debelu licu nije mogao ništa otkriti.

— To ne bi bilo loše — polagano je odgovorio — ali ja gubim strpljenje. Dobit ćemo željeznicu najranije za godinu dana.

— Mogli bismo uvesti poštansku liniju odavde do Julestowna. To je sitan početak, ali tada bi barem imao nekog posla.

— Razmisliću.

— Još nešto o izborima. O Halseyju ne moramo ni govoriti, taj gradić ne dolazi u obzir. Pravo suparništvo možemo očekivati samo od Knollstowna. Oni žele na vodopadima izgraditi mlin za žito i time imaju dobar argument za sebe. Knoll je vrlo lukav.

Jess je kimnuo i čekao. Farrar je često na taj način glasno razmišljao.

— Nisam tako siguran u uspjeh izbora — nastavio je. — Ti bi morao tog Knolla dovesti ovamo. Možda bismo se mogli sporazumjeti.

— Zašto ti ne odjašeš tamo?

— Ne — Farrar odmahnu glavom. — Možda izgubi hrabrost čim vidi Lariat i zgradu suda.

Prema Jessovu mišljenju, ovo je bilo traćenje vremena. Nikada nije vidio Knolla, ali nije vjerovao da bi ga se sada moglo navesti na povla-

ženje. Međutim, ovo je zapovijed i on to mora obaviti.

— Odjahat ću čim se najedem.

— Imaš dva sata jahanja.

Za kolovoz dan je bio prilično hladan. Na nebu su se gomilali crni oblaci, a u daljini su lelujali sivi zastori kiše što se spuštala na zemlju. Farmeri koje je susretao putem bili su, na njegovo čuđenje, još neodlučni u pogledu izbora. Da, željeznička pruga i Lariat bili bi u sredini zemlje, obrazlagali su, ali tamo je zemlja tvrda. Možda bi bilo dobro da je sjedište pokrajine pokraj rijeke. Knoll je tamo počeo graditi mlin i mogli bi k njemu otpremati žito.

Kad je Jess stigao do rijeke, vidio je da je voda ovdje duboka i bistra. Knollstown se morao nalaziti malo više nizvodno. Nakon daljnjih četvrt sata ugledao je gradić i jedva mogao povjerovati da bi ovo bijedno trgovište moglo doista biti opasno Lariatu.

Jess je nabrojio tri šatora, dvojica natkrivena kola i ugledao započetu izgradnju mlina. Vodopad je tujanjao. U zemlji bez ugljena rijeka s svojim vodopadima jedini je izvor energije. Knoll, očito, nije imao nikakvo novčano zaleđe. Zacijelo je sav svoj novac uložio u mlin. Postat će drugačiji čim će moći zainteresirati nekog tko će mu dati glavnicu za njegov plan.

Pokraj mlina Jess sjaše. Neki je muškarac na drugoj strani pilio daske. Drugi je udarao čekićem. Inače nije primijetio nikakva znaka života. Prolazeći pokraj hrpe građevnog drveta, Jess pomisli kako birači moraju samo baciti pogled na Knoll-

stown i tada će se odmah odlučiti za Lariat.

Tada ugleda nekog muškarca i, otprilike, petnaestogodišnjeg momčića. Oni su ga napeto promatrali. Muškarac je bio otprilike pedesetih godina, bradat i bezizražajnog lica.

— Jeste li vi Knoll? — upita Jess.

— Jesam... Ostani ovdje, Hank.

Dječak, koji se malo odmakao, zastane. Nemirno je pogledavao sad jednog, sad drugog muškarca. Knoll je pak stajao nepomično, s desnicom iza leđa. Jess je ostao pokraj hrpe drva. Nešto tu nije bilo u redu. Živio je mnogo godina u opasnim gradićima i neka vrsta šestog osjetila upozoravala ga je na opasnost.

— Došao sam s miroljubivim namjerama — objasni.

— Tko ste vi? — poviče dječak. — Recite to prije nego vas gospodin Knoll ubije!

— Do vraga, začepi usta! — prigušeno reče Knoll.

— Ja sam Jess Dawson, iz Lariata. Poslao me Farrar...

Knoll kao da je samo ovo čekao. Skoči naprijed i stavi dvocijevnu sačmaricu na rame. Jess nije imao vremena da se povuče, pa se hitno sagne iza hrpe drva. Sačma je prozujala iznad njega.

— Ubit ću vas! — viknuo je Knoll. — Ustrijelit ću svakog revolve-raša koga Farrar pošalje.

— Pustite ga neka ode, gospodine Knoll — rekao je dječak. — Ništa nije učinio.

— Došao je da me ubije, ali ja ću ustrijeliti njega! — zaurla Knoll u divljem bijesu. — Potrči s koltom na drugu stranu i istjeraj ga van.

Jess potegne oružje. Riječi bi sada bile besmislene.

— Ne, neću uzeti nikakvo oružje! — viknu dječak. — Ne dam se ustrijeliti samo zato što ste vi udareni mokrom krpom po glavi!

— Učini što sam ti rekao!

— Ne uvlačite dječaka u to! — zasiktao je Jess. Istrgao je iz jedne daske dugi iverak i nataknuo na nj svoj šešir. — Doći ću po vas! — viknu.

U sljedećem je trenutku sačma probušila vrh šešira. S revolverom u ruci, Jess potrči kroz zavjesu baruta. Knoll dohvati kolt s nogara, ne obazirući se na protivnikovo upozorenje.

Jess opali, a dječak kriknu i otrči. Zbog snage udara metka Knoll se naglo napola okrenuo. Kleo je i pucao, ali promašio je protivnika za tri pedlja.

Drugi je metak pogodio Knolla u prsa. Pao je ustranu, trenutak ležao na nogarima, zatim kliznuo dolje i ostade nepomično ležati, licem u piljevini.

— Vрати se, Hank! — doviknu Jess.

Dječak, koji je već stigao do prvog šatora, zastane i ogleda se.

— Dođi ovamo, neću ti ništa.

Dječak se polako vraćao.

— Kako se zoveš? — upita Jess.

— Hank Bolton.

— Žive li tvoji roditelji ovdje?

— Da, iamo. — Pokazao je najbliži šator. — Oni i momčad jedne druge obitelji, koja živi ovdje, rade za ljude dolje na rijeci.

Jess podigne šešir i gurnu ruku kroz probušeni vrh.

— Vidiš što bi se dogodilo da sam imao šešir na glavi?

Dječak je kimnuo i teško progutao slinu.

— Gospodin Knoll je bio vrlo tvrdoglav kad bi nešto odlučio.

— Zašto me htio ubiti?

— Jer je mislio da ćete vi ubiti njega. Bio je upozoren. Prošlog je tjedna došao neki čovjek i rekao mu da mora otići odavde.

— Tko je to bio?

— Ne znam kako se zove. Bio je visok, hodao je pognuto i žvakao duhan.

Jess napuni kolt. Sjetio se Ennisova upozorenja: »Ako ostaneš uz Farrara, odabrao si pogrešnog čovjeka«. Sada je ubio čovjeka, ali to je bilo neizbježno.

— Otpremiću mrtvaca u grad — rekao je. — Možda će šerif htjeti razgovarati s tobom, Hank.

— Morate to učiniti, gospodine — brzo se suglasio dječak. — Reći ću sve šerifu, ali ne može se okriviti ni gospodina Knolla. Jako su ga uplašili.

— Pomozi mi naći konja na kojeg ću ga staviti.

Jess zatakne revolver za opasač i pride svom vrancu.

Sunce je bilo blizu zapada kad je Dawson stigao u Lariat. Vodio je konja preko kojeg je bio privezan mrtvac. Kad je odjahao iz Knollstowna, misli su mu bile zbrkane. Sada je opet mogao jasno misliti. Prije nego ode iz Lariata mora štošta obaviti.

Prevezao je konje ispred saluna i uđe. Morgan je stajao ispred tezge s Rollinsom.

— Dođi ovamo, Duke — pozove ga Jess. — Ubio sam jednog čovjeka... Knolla. Trebalo je da ga dove-

dem Coeu, ali on me je htio ustrijeliti.

Morgan je izašao i netremice promatrao mrtvaca.

— Tvrдите da je to bila nužna samoobrana?

— Da. Sve je vidio dječak po imenu Hank Bolton. Pitaj ga, ako mi ne vjeruješ.

— No, dobro, Dawsone, ja bih rekao nužna samoobrana.

— Otpremit ću mrtvaca doktoru Ivesu — predložio je Jess. — Je li on u gradu?

— U svojoj je ordinaciji. — Morgan se vrati u salon.

Ispred liječnikove kuće Jess priveže konje i uđe. Doktor Ives je sjedio u sobi za dnevni boravak i večerao.

— Ako niste još jeli, nešto ću vam pripremiti — rekao je.

— Nisam gladan. Vani je jedan mrtvac. Ustrijelio sam Knolla.

Liječnik je upravo htio posegnuti za kriškom kruha. Sada je povukao ruku i promatrao Jessa. Ustao je i tiho rekao:

— Luke Knoll mi je bio prijatelj.

— Bilo je on ili ja, doktore. Savjetovali su mi da napusti zemlju. Kad sam došao i rekao da sam iz Lariata, htio me je ustrijeliti.

Ives ponovo sjedne, kao da su ga napustile sve snage.

— Zar niste znali da ga je Farrar tim blefom htio istjerati iz zemlje?

— Ne. Farrar mi je samo rekao da odem po njega.

Ives rukom pređe preko lica.

— Propustio sam da vas o tome pravodobno obavijestim.

Jess je odnio mrtvaca u pokrajnju prostoriju. Liječnik je samo leti-

mično pogledao leš i ponovo se vratio u drugu sobu.

— On je bio dobar čovjek, Jesse — rekao je. — Mali čovjek, ali vjerovao je u svoje djelo.

— Jednom ste prorekli da ću obavljati posao kojim se Farrar neće htjeti, ili neće moći baviti — Jess se turobno osmjehnu. — Eto, obistinilo se to. I, sada ću odjahati odavde.

Doktor Ives sjedne. Iz njegova je pogleda nestalo gorčine.

— Vi biste, dakle, otišli? Pa, htio bih to vidjeti. Dolar još uvijek nije izgubio svoju vrijednost za vas.

— Udružiti ću se s Ennisom. Dolar nije toliko moćan da me zadrži u Lariatu.

— Tako mislite danas, ali sutra će već biti drugačije.

— Do vraga, idem. Izbatinat ću Farrara i otići iz grada.

Doktor Ives je, naslonjen o stolicu, čupkao bradu.

— Znete li tko je upozorio Knolla, Jesse?

— Da, Brennan.

— Tada ga dovedite ovamo. Nemojte prije toga otići Farraru.

Jess je oklijevao. Nije smatrao Brennana krivim za ovakav razvoj događaja. Farrar je dao ubiti Knolla. Bio je to istodobno jeftin i po-dao plan.

— Dovedite Brennana — ponovio je Ives. — Istina, pije poput smuka, ali nije toliko pijan da ne bi prepoznao mrtvaca. Osim Farrara, on jedini zna što ti momci planiraju, a ja bih ga htio navesti da progovori.

Jess krene. Očekivao je da će ga liječnik napasti i nazvati plaćenim

ubojicom, ali činjenica da to nije učinio kao da je malo oteretila njegovu savjest.

U tiskari se kao i uvijek osjećao zadah viskija i tinte. Brennan je sjedio leđima okrenut vratima, s dopola punom bocom viskija pokraj sebe.

— Ustani, Jime. Doktor Ives bi ti htio nešto pokazati.

Brennan se nije okrenuo. Nastavio je raditi. Jess priđe stolu.

— Dodi, tvoje piskaranje može pričekati.

Brennan podigne pogled i teško izgovori:

— Pišem uvodnik da je Lariat najbolji grad u pokrajini. Nemam vremena.

Bio je pijaniji no što ga je, Jess ikada vidio.

— Neću te još jednom pozvati, Jime. Možda ćeš svoj članak završiti u paklu, ako sada ne kreneš sa mnom.

Brennan slegnu ramenima, otpije obilan gutljaj iz boce i rukom obriše usta.

— Izbjegavam silu, ali Coe će to doznati.

Doktor Ives je već upalio svjetiljku, a kad je Brennan ušao, uperi svjetlo u mrtvaca.

Brennan ustuknu i rukom pređe preko lica. Ives je podigao svjetiljku uvis i strogo promatrao novinara.

— Poznaješ li ovog čovjeka? Jesi li ga ikada vidio?

— Izgleda poput onog Knolla. — Brennan je ukočeno gledao mrtvaca.

— Kad si ga prošlog tjedna vidio, bio je živ. Sjecaš se?

— Da. Gradio je mlin pokraj vodopada i potjerao me svojom puškom.

Ives spusti svjetiljku i izađe iz sobe.

— Ti si ga ubio, Jime — mirno izusti.

Brennan zatetura i sjedne na prvu stolicu. Optužba je poput udara odzvanjala u njegovu alkoholom natopljenom mozgu.

— Potrebno mi je piće — promuka.

Ives ode do ormara izvadi bocu i reče: — Odmah ćeš dobiti piće. Sada ponavljam: ti si ubio Knolla. Farrar je po tebi poručio Knollu da napusti zemlju, inače će biti ubijen. Sada ga je Jess, u samoobrani, morao ubiti.

— Moram se vratiti u tiskaru. — Brennan je zbunjeno žmirkao.

— Još ne. Što Farrar namjerava? Brennan je mrzovoljno zuriò preda se.

— Što ja znam? Radim samo ono što mi on kaže.

— Pogledaj svoje ruke, Jime! — oštro reče Ives. — Znaš li zašto neprekidno piješ?

— Tinta... — Brennan je promatrao svoje ruke. — Ruke su mi zamrljane tintom.

— Ne, to je krv... krv Lukea Knolla! Ti si mu prijetio. Jess to nije znao. Morao ga je ustrijeliti kako bi spasio vlastiti život. Zato si ti postao ubojica.

— Ovo nije krv... samo tinta — zbunjeno je miucalo Brennan.

— Ne, to je krv! — viknu liječnik. — Reci nam što Farrar namjerava, možda će to olakšati tvoju savjest.

— Želi učiniti Lariat središtem pokrajine — promrmljao je Brennan. — Pa to znate.

— Želimo od tebe doznati njegov plan. — Ives ga je oštro promatrao.

— Govori već jednom! — oštro zapovijedi Dawson.

— Dajte mi najprije gutljaj pića — zamoli Brennan. Kad mu je liječnik pružio bocu, otpije obilan gutljaj, a onda se, sklopljenih očiju, opusti na naslon stolice. — Što se mene tiče, možete sada doznati — potišteno je rekao. — Coe Farrar će nestati nakon što sve ovo ovdje proda društvu za kupoprodaju zemljišta u St. Louisu. Napunit će svoje džepove i odmagliti.

— Neće. On vjeruje u ovu zemlju! — pobunio se Jess. — Svi radimo zajedno.

— On je lažljivac, ništa drugo do prokleti lažljivac! — odgovorio je Brennan. — Željeznička pruga bit će izgrađena do Lariata, ali ne dalje. Društvo neće pristati na kupnju prije no što Farrar postigne povoljan rezultat za kupnju akcija željezničke pruge. Tada će Lariat postati krajnja željeznička stanica. Ako bi se pruga produžila do Sterlinga, Lariat ne bi postao velik grad.

— Njegova obećanja nisu nikada ništa značila — Ives je pogledao Jessa. — Znao sam to.

— Idem k njemu — odluči Jess.

Ives je stavio ruku na Jessovo rame.

— Nemoj izmlatiti Farrara, samo mu reci da ćeš odsad surađivati s Ennisom.

— Zašto?

— On će poduzeti sve da bi naveo ljude na kupnju akcija željezničke pruge.

— Ali, kakve to veze ima...

— Ljudi će glasati jer vjeruju da će se linija protezati do Denvera. Moramo spriječiti prevaru. Ti to možeš, Jesse. No, ako Farrar bude znao da si protiv njega, dobit ćeš metak u leđa.

— To mi se ne sviđa.

— Sada to nije važno — oštro će Ives. — Farrar vjeruje da ćeš mu pribaviti glasove i neka ostane pri tom uvjerenju. Kad dođe vrijeme, objasniti ćemo ljudima.

Jess je spoznao liječnikovu logiku i kimnuo. Kad je malo kasnije otvorio vrata Farrarova ureda ovaj je odmah podigao pogled.

— Jesi li doveo Knolla?

Čuo je od Morgana što se dogodilo, ali njegovo lice, okruglo poput mjeseca, nije ništa odavalo.

— Dopremio sam ga. Leži u liječnikovoj sobi. Morao sam ga ubiti, u samoobrani.

— Do vraga! — Farrar je glumio iznenađenje. — Bilo bi bolje da smo to drugačije riješili.

— Ti si htio da bude tako.

— Ne. Ne podnosim ovakva nasilja. No, znam da ne bi ubio Knolla da se to moglo spriječiti. Pošto je Morgan šerif, ne moramo se plašiti neugodnosti. — Naslonio se o stolicu. — A sada da razgovaramo o društvu za prijevoz tereta. Jesi li razmislio?

— Neću se u to upuštati. Radit ću s Ennisom.

Farrar je sada bio iskreno iznenađen.

— No, dobro, i tako ćemo se snaći. Ali tu su još i željezničke akcije. Možeš mi pomoći i kao uzgajivač stoke, Jesse. Ja ću ti se za to odužiti.

— Mislit ću o tome. Laku noć!

Naglo se okrenuo i izašao u suton.

Farrar bi, zapravo, morao biti zadovoljan. Knollova smrt je dovoljna odšteta za sve što mu je Farrar isplatio kao plaću.

VII

Kad je Jess napustio grad, već je zanoćilo. Jahao je prema jugozapadu, a oštar je vjetar prodirao kroz njegovu odjeću. Drhtao je, ali više od unutarnje hladnoće nego od vjehtra.

Iznad Tullyjeva naselja prešao je rijeku. Uskoro zatim ugledao je nejasni obris zemunice i začuo rzanje konja. Jess zauzda vranca i poviče:

— Dake!

Nekoliko se trenutaka nije ništa dogodilo. Na opetovani povik, začuo je škripu vrata i Ennisov glas:

— Tko je?

— Jess Dawson.

Ennis je radosno kliknuo.

— Predmnijevao sam da je to tvoj glas. Uđi, momče!

Dok je Ennis pripremao jelo, Jess skinu sedlo s konja. Onda je ušao, spustio se na krevet i zavio cigaretu.

Koliba je bila potpuno muško prebivalište... samo peć, stol, dvije klupe i krevet, grubo izdjelan od drveta. Ennis je stajao pokraj peći, pržio slaninu i kuhao kavu.

— Tullyjevi imaju pravi vrt — rekao je. — Kupio sam od njih povrća i zato pomogao Samu da iskopa podrum.

Jess je šutke pušio. Nije znao kako bi počeo. Dok je jahao ovamo,

sve mu se činilo jednostavnim, ali sada kao da nije bilo tako. Sputavao ga je ponos. Morao se poniziti, a to još nikada nije dobrovoljno učinio.

— Paula će predavati u školi sjeverno oдавде. Sam će dobiti njezinu plaću, a ta će biti: pomoć učenicovih očeva pri proljetnom oranju. Paula će time izvući kraći kraj. Baš je čudno kako brige nekad prođu same od sebe; na primjer u Tullyjevih. U početku žena se užasno ponašala prema mužu, ali sada joj se već sviđa ovdje. U srži, Ruth je dobra žena. Tullyjevi se sada sasvim dobro slažu.

Ennis promiješa pržene krumpire, pa nastavi:

— Zabrinuti su zbog Josephine. Zaručila se s Milesom. On je odjahao u Jilltownu da joj kupi prsten. Možda me zbog nje ostavlja na miru. Josephine će raditi u hotelu u Lariatu. Tvrdi da ne bi mogla ovdje izdržati. Međutim, tek na ranču Ladder neće moći živjeti. Vjerujem da će na dan vjenčanja ostaviti Milesa pred crkvenim vratima.

— Dake!

— Da? — Ennis se okrene.

— Rekao si neka razmislim o tvojoj ponudi.

— Točno! — Svijetloplave oči zablistaju s mnogo nade. — Govoriš li ozbiljno?

— Da. Ali, prije toga ti moram nešto reći. Danas sam ustrijelio Lukea Knolla.

Ennis je promatrao Jessa ukočena pogleda. Tek nakon podulje stanke reče:

— Ako si to uradio, morao je postojati razlog. Želim samo da dođeš k meni.

Jess ustane i prihvati pruženu ruku. Ennisov je pogled počivao na njemu i on je osjetio strahovito ponizjenje.

— Nije lako priznati, Dake, da nisam imao pravo, ali sada to priznajem.

— Nije važno što je iza čovjeka, nego ono što je pred njim. Dođi, idemo jesti!

Za vrijeme jela Jess je pričao. Ennis je na kraju odobravajući kimnuo.

— Nitko neće dobrovoljno dopustiti da ga netko ustrijeli. Knoll mora da je zbog straha pred Farrarovim prijetnjama poludio.

— To je točno, ali ipak se ne može popraviti ono što sam učinio.

— Doktor Ives je otpočetak nanjušio prevaru sa željezničkim akcijama. On je već nekoliko puta doživio da tipovi poput Farrara osnivaju pokrajinu. Oni navode ljude da se zaduže kako bi pomogli pri izgradnji pruge, a tada ipak moraju plaćati luđački skupu vozarinu.

— Farrar tvrdi da se samo tako može dobiti željeznička pruga.

— Jasno — podrugljivo potvrdi Ennis. — Ali, možeš se kladiti u

posljednji dolar da će željeznička pruga biti postavljena... ovako ili onako... samo ako mnogo ljudi naseleli novu zemlju.

Jess se nasloni i ponovo zavije cigaretu.

— Spasio sam u Leadvilleu otprilike dvije tisuće dolara. Tim novcem možemo kupiti stoku.

— U usporedbi sa mnom ti si bogat — priznao je Ennis s izvjesnom gorčinom. — Radije počni sam, ne mogu na ravnoj nozi surađivati s tobom.

— To ne bih htio. Ja ću uložiti svoj novac, a ti svoj razum. Uzet ću još zemlje kraj rijeke, a krdo će nam pripadati zajednički. Nazvat ćemo ga krdo ED... prva slova od prezimena Ennis i Dawson.

— Ne mogu to, Jesse. — Ennis ode do ognjišta.

— Učinit ćemo tako, ili nikako! — uzbuđeno reče Jess. — Tako sam to zamislio.

— Ne budi tvrdoglav!

— Tko je tvrdoglav?! Ti! Ja ne poznam zemlju i prve bih zime sve izgubio. Ne budi tako proklete ponosan!

Ennis mu je bio okrenut leđima. Odjednom su mu se ramena opustila i on se okrenuo, tiho se smiješeći.

— Dobro momče. Napokon, ponos nije tako važan.

— Ako znaš gdje možemo kupiti goveda, sutra odmah krećemo.

— Nije tako hitno, Jesse. — Ennis odmahnu glavom. — Ako Farrar uspije svojom prisilnom prodajom željezničkih akcija, tada neću ostati i plaćati tu vrstu poreza. Mož-

da ćemo pričekati i do proljeća. Ionako moramo skupljati materijal za loženje i pripremiti sljeno. Osim toga, možemo pomoći Tullyjevima.

Ennisov je plan rada bio razuman. Pomagali su Tullyjevima i zato dobili na posudbu kosilicu. Josephine je već otišla u grad. Jess nije znao jesu li se njezini roditelji s time suglasili; prema njihovu ponašanju to se nije moglo razabrati. Paula se odnosila prema Jessu s hladnom pristojnošću, nastojeći da se nikad ne nađe s njime nasamo.

U početku listopada Jess je upitao jednom Sama za Neila Comera, Paulina zaručnika.

— Vjerujem da on nije dovoljno muškarac da dođe ovamo i nešto postigne.

— A Paula se neće vratiti natrag?

— Ne, u tom je pogledu vrlo tvrdoglava. Ne znam što će biti od toga. — Oštro je pogledao Jessa. — Draga ti je?

— Volim je — Jess zgrči pesnice — ali ne znam što da učinim. Kad bi to barem bilo nešto protiv čega bih se mogao boriti pesnicama!

— Znam, tako je bilo s Ruth kad smo, nakon dvadesetogodišnjeg braka, prispjeli ovamo. Ne znam što muškarac mora učiniti sa ženom kad postane tvrdoglava. Preostaje mu jedino da čeka.

— Neću čekati, ako to nije potrebno. A možda i uzalud čekam.

Sam je slegnuo ramenima i promijenio temu razgovora.

Kasnije, kad se hladan dah jeseni već osjećao u zraku, Jess je doznao da Neil Comer nije pravi razlog napetosti između Paule i nje-

ga. Jednog je jutra došao Sam i počeli su kopati zemlju za Jessovu zemunicu. Ennis se bavio zidovima i stavljao prozore i vrata.

Kad im je Paula donijela ručak, Jess ispusti lopatu, pride djevojci i pozdravi je. Nasmiješila se hladno i bezlično i rekla:

— Imat ćeš lijep dom. Sretan si što Ennis gradi za tebe.

— Ponekad sam se nadao da ovo neće biti samo moj dom.

Zarumenjela se i pogledala u strahu.

— Donijela sam vam ručak da ne morate kuhati.

— To je lijepo od tebe — pohvali je Ennis. — Uostalom, jesi li čula kad će izbori?

— Petnaestog studenoga.

— Znači, očekuje nas još mnogo posla — rekao je Ennis. — Moramo projahati zemljom, održati sastanke i urazumiti birače.

Paula se vratila svojem konju, a Jess je pošao za njom i uhvatio je za ruku.

— Ne omogućavaš mi da s tobom nasamo razgovaram — prigušeno je rekao. — Ako sam ti odvratn, reci mi i tada ti više neću dosađivati.

— Ti to znaš bolje, Jesse. — Oslobođila je ruku i odmakla uvojak sa čela. — Mi smo tvoji veliki dužnici.

— Ti mi ništa ne duguješ! — Glas mu je bio promukao. — Samo sam se nadao da me voliš. Zato sam i došao ovamo... bio je to jedan od razloga.

Prišla je konju i rekla a da ga nije pogledala:

— Nemojmo opet počinjati tme da jedno drugome zadajemo bol.

— Što je s Comerom? Hoće li doći ovamo ili se ti vraćaš natrag?

— Ni jedno ni drugo... barem ne za sada.

— Ali ti ne možeš ovako nastaviti — uzbuđeno je uskliknuo. — Ili ga voliš, ili ne voliš. Ako se želiš udati za njega, neću ti više dosađivati.

— Mislim da se bojim, Jesse. — Nagnula je glavu i promatrala njegovo suncem i vjetrom opaljeno lice. — Ponekad uspoređujem tebe i zemlju kakva je bila kod kuće. Ljudi su tamo živjeli jednostavno, samo su čekali da sazrije žetva, želi su i umirali. To je prilično jednolično, zar ne?

— Nikada nisam mislio da se bojiš. Zar zato što sam ustrijelio Knolla?

— Oh, ne! Doktor Ives mi je pričao o tome. — Pogledala je prema jugu. — Možda se bojim Ansella i Milesa. Josephine se neće udati za Milesa. Predobro je poznam. Ali to nije sve. — Okrenula se. — Sada moram poći, Jesse.

— Hoću sada znati, Paula — Uhvatio ju je za ramena i okrenuo k sebi. — Ovako ili onako.

Probljediti je, a usne joj zadrhtaše.

— Čega se bojiš? — oštro je upitao.

— Ne znam je li mi to posve jasno. Ali, to nije zbog Neila. On je... oženjen. Nije mogao čekati, ni doći ovamo.

— Onda je, znači, nešto drugo. — Jess pusti djevojčine ruke. — Ako mi kažeš da me ne voliš, ostavit ću te na miru.

— Mislim da u to nisam baš sigurna. Ti pripadaš ovoj divljoj, gruboj zemlji. A ja ne znam...

— Rekla si da voliš ovu zemlju. — Još je uvijek nije shvatio. — Ne shvaćam...

Tada se sjetio kako je govorila da je ovo zemlja koja razara. Smatrala ga je, dakle, razaračem. Vidjela ga je kako se bori protiv Milesa, vidjela kako postupava prema Haysu, a znala je i to da je Knoll umro od njegova kolta. Sada nije mogao ništa više reći. Pustio ju je da ode do svog konja.

Uzjahala je, ali tada je oklijevala, kao da je tražila prave riječi.

— Idući tjedan počinje nastava. Mislim da će mi se to svidjeti.

— Sigurno.

Obeshrabreno se smiješila. Nije željela takvu vrstu rastanka, ali nije ni znala što da učini. Naposljetku je rekla samo: »do viđenja« i odjahala.

Gledao je za njom sve dok nije nestala iza slijedeće uzvisine. Preplavio ga je osjećaj bespomoćnosti. Dakle, tako: bojala se njega i njegove silovitosti.

• • •

Dan prije glasanja o puštanju u optičaj akcija željezničke pruge, Paula je već rano ujutro izašla iz zemunice. Rijeka se još isparavala. Prošla je pokraj velike gomile bivoljih izmetina, u koju su bili utrošeni brojni sati rada. Pogledala je preko zaravani, tamo gdje je otac ljubio klipove kukuruza. Nije ga mogla vidjeti, ali je znala da je tamo. Izašao je prije izlaska sunca.

— Moram to obaviti prije nego padne prvi snijeg — objasnio je. —

Osim bivoljih izmetina zimi moramo imati i klipova za loženje.

Paula je otišla u staju, noseći sedlo za konja. Razmišljala je kako se za sve njih promijenio život otkako su otišli iz Missourija. Sada je predbro shvaćala sumnje i strah što su obuzimali njezinu majku. Jasno, sve je to sada bilo iza njih, a majka je zbog iskušenja postala još jača i bolja.

Osedlala je konja i izvela ga iz staje. Uzjahavši, pogledala je nebo i začudila se iznenađenjima koja joj vrijeme u Nebraski uvijek priređuje. Svako jutro, odlazeći u školu, osjećala je mraz u prstima, ali danas je zrak bio gotovo blag. Sunce je bilo zaklonjeno oblacima, a laki vjetar donosio je dašak vlage s istoka.

Paula je polagano jahala, imala je dovoljno vremena. Nakon nekoliko minuta vidjela je da joj se približava neki konjanik. Prepoznala je u jahaču Dakea Ennisa i zauzdala konja.

— Zdravo, Paulo! — pozdravio je i nespretno posegnuo za šeširom. — Jutro mi se ne sviđa. Dobro otvori oči, djevojko!

— Ali danas je baš kao u proljeće.

— U studenome nema proljeća. Vrijeme se ovdje proklete brzo mijenja. Namjeravam posuditi vaša kola i otići u grad u kupnju. Ne bih htio ostati bez zaliha, ako nas iznenadi mećava.

— Zar se to može dogoditi tako rano? — uplašeno je upitala.

— Sigurno. Pazi na vjetar. Ako puše prema sjeveroistoku i počne padati kiša, odmah pošalji djecu kući. A i ti moraš u trenu nestati.

— Pripazit ću — obećala je.

Oko osam sati stigla je do školske zgrade i odvela konja u staju.

Djeca su stizala u malim skupinama. Većina na konjima, Moranova na kolima. Danas je bilo dvanaestero djece. Brownova nisu došla, što je Paulu obradovalo jer su stanovala daleko od škole. U slučaju oluje ostala mogu lako stići kući.

Paula je pozvala djecu neka sjednu. Promatrala je njihova lica puna očekivanja. Bila su to dobra djeca, željna znanja.

Prijepodne je prolazilo polagano. Paula je predavala ali i neprekidno pogledavala kroz prozor. Kad se vrijeme za čitava prijepodneva nije promijenilo, njezina je napetost malo popustila. Ennis je vjerojatno suviše bojažljiv, pomislila je.

Iznenada Jerry Colton, najstariji učenik, dođe do nje i reče:

— Bit će strašne oluje, gospodice. Prošle je godine isto tako tako napadao snijeg visok gotovo dvije stope.

Izašla je pred zgradu. Vjetar je odjednom sa sobom donio gustu maglu i već su se mogle vidjeti prve snježne pahuljice. Paula je brzo otrčala natrag u učionicu.

Djeca su osjetila opasnost. Brzo su spremila knjige i potrčala u staju po konje. Paula je pomogla manjoj djeci da obuku ogrtače i sve ih je požurivala. Na trgu ispred škole opomenu ih neka putem kući ne gube vrijeme.

Jerry je otišao posljednji. Pomogao je manjoj djeci osedlati konje i uzjahati, a onda se i on popeo na konja.

— Nemojte čekati, gospođice — zabrinuto je rekao. — Mećava će biti vrlo opasna.

— Odmah ću odjahati. Požuri se, Jerry!

Dječak je odmah podbo svoju kobilu.

Paula je obukla ogrtač, uzjahala konja i krenula prema jugu. Nije bila zabrinuta, jer je znala da mora jahati samo tri milje. Međutim, već je nakon nekoliko minuta spoznala da je oluja mnogo brža od nje. Magle je nestalo, a svuda uokolo lepršale su snježne pahuljice. Vjetar je okrenuo na sjever i ona je već drhtala od hladnoće.

Barem ne moram jahati protiv vjetra, pomislila je i skrenula malo jugoistočno. Vjetar joj je šibao leđa i odjednom ju je obuzela panika. Trebalo je da se nakon Ennisova upozorenja vrati i toplije odjene. Na žalost, nije dovoljno ozbiljno shvatila njegovo upozorenje.

Ruke i noge postajale su joj sve ukočenije, kruće. Snijeg je prekrivao preriju. Ispred konja snježne su pahulje kovitlale amo-tamo i za trenutak stvorile bijeli sag na bivoljoj travi.

Prešla je prvu milju, pa drugu. Oluja je postajala sve jačom, a snijeg tako gust da nije ništa razaznavala iznad uha konja. Hladni, oštri udarci vjetra postali su nepodnosivi i morala je uvući bradu i usta u okovratnik ogrtača. Vjetar se pretvorio u opasnu buru... divlje, zloćudno čudovište što je zavijajući haralo prerijom.

Nije više mogla upravljati uzdama ni održati konja u ravnom smjeru; ukočene ruke naprosto više nisu reagirale. Odjednom je spoznala da više ne zna ni gdje je. Strelovitom

joj je brzinom postalo jasno da je zalutala... potpuno je izgubila smisao za orijentaciju.

Sjetila se užasne sudbine ljudi koje je iznenadila slična snježna vijavica i koji su se smrzli na desetak koraka ispred vlastita doma.

Konj je pognute glave kasao puževom brzinom. Njihanje joj je postalo prava muka. Osjećala se kao da će jahati vječnost, jer u ovoj bijeloj divljini nije postojao cilj.

Odjednom je osjetila duboko žaljenje. Zašto nije rekla Jessu da ga voli! Morala je misliti na njegovu snagu, na njegovu sposobnost da ovlada životom... usprkos svim neprijateljima koji su mu se suprotstavili. On bi mogao pobijediti i oluju, užasno čudovište poput ovog.

Nejasno joj je prodrlo do svijesti da je oluja ne šiba više postrance u lice. Možda se okrenula prema sjeverozapadu ili je konj promijenio smjer, da bi mu vjetar puhao u rep. Ali, to je bilo svejedno. Bilo je važno samo jedno: mora pobjeći iz ovog bijelog beskrajna što prijeti da zatoči nju, konja i preriju.

Kasnije, kad je izgubila svaki smisao za vrijeme, maglovito je postala svjesna da čuje pljuskanje vode oko nogu konja. Voda u ovom beskrajnom bijelom svijetu? Zaboga, to je ludost! Htjela se smijati, plakati, vikati. Htjela je razgrnuti taj bijeli veo koji joj je prijetio da će je ugušiti. Ovo užasno bjelilo ugrožavalo joj je život i ono će, najvjerojatnije, pobijediti. Možda se već smrzavala. I to joj je postalo svejedno. Ruke i noge kao da su joj bile posve tople. Uskoro će joj čitavo tijelo biti toplo. Nije željela drugo do spavati.

VIII

Na putu prema gradu Ennis se zaustavio kraj Dawsonove zemunice.

— Osjećam da se bliži oluja — rekao je. — Ali, nemoj se zabrinuti ako se noćas ne vratim. Ako bude izgledalo jako loše, neću napustiti Lariat. — Podrugljivo se nasmijao. — Sutra ću glasati, usprkos paklu i poplavi.

— I ja ću doći, pa napadao snijeg visok deset stopa.

— Ne čini nepromišljenosti — upozori ga Ennis. — Farrar nema više od petnaest glasova, a više nego dvostruko toliko doseljenika živi dovoljno blizu grada da mogu doći i po najgorem nevremenu.

— Poznam Coea Farrara bolje od tebe. Ako nasluti da bi mogao izgubiti svoj imetak, neće sjediti besposlen.

— Nimalo nisam zabrinut. Bio je pobijeđen onog dana kad si ga ti napustio i došao k meni.

— Ima on još nešto u pričuvi. Meni se sve čini proketo mirno.

— Njegov je jedini adut Duke Morgan, a i sam znaš koliko on vrijedi! — Ennis kimnu, s iskustvom čovjeka koji je već pobijedio u jednoj borbi, i odjaše dalje.

I doktor je Ives bio isto tako siguran, ali Jess je mislio drugačije. Očekivao je neugodnosti, a sve je ostalo mirno. Farrar nije učinio ništa protiv predizbornih sastanaka, osim što je objavljen uvodnik u novinama »Orao Lariata«. Ali, on nije bio čovjek koji naprosto ne bi mario za djelotvornu predizbornu borbu uperenu protiv njega.

Za Jessa je to ponašanje moglo imati samo jedno značenje: Farrar je računao s velikim udarcem što će ga izvesti tek na dan izbora.

Kad se Jess u podne vraćao s nekoliko vreća bivoljih izmetina, bilo je još toplo. Skuhao je sebi ručak. Vrata su bila otvorena i on je povremeno pogledavao van. Kad je zatim ponovo izašao pred zemunicu, vjetar je skrenuo prema sjeveroistoku i već je padala kiša. Odlučio je da danas neće odjahati. Donio je sijena s hrpe na kraju šupe, stavio ga u jase i potapšao svog vranca.

Kad je ponovo izašao, snijeg je već padao u krupnim pahuljama. Ennis je već zacijelo u gradu, ali Paula bi mogla biti još na putu.

Požurio je u zemunicu i razmislio. Ennis je upozorio Tullyjeve, a Paula jamačno neće olako shvatiti upozorenje. Donio je gorivo i stavio ga u peć. Tada je zastao na vratima, osluškujući urlanje vjetra. Dovoljno je često vozio poštansku kočiju po snježnoj vijavici preko brdskih putova, ali ovo je bilo nešto drugo. Bura je naišla podmuklo i iznenada, poput divlje zvijeri. Uvijek je nanovo morao misliti na Paulu. Uznemireno je prišao jednom od prozora, ali nije mogao vidjeti drugo do snježnog zastora što ga je vjetar neprekidno vijorio pred sobom.

Svjetlo je u zemunici postalo slabo. Jess je upalio svjetiljku i ponovo razmišljao o Pauli; zacijelo je već kod kuće, u sigurnosti. Otići u potregu za njom bilo bi samoubojstvo, a i besmisleno, jer bi mogao protrčati tik uz nju i ne vidjeti je.

Odjednom začuje neki zvuk, ali drugačiji od zavijanja vjetra i puc-
ketanja vatre. Vjerojatno je to bio
njegov vranac; ili su mu zakazali
živci. Onda ponovo začu zvuk, ali
ovaj put se nije mogao prevariti.
Vani, u oluji, bio je neki konj... ži-
votinja koju nagon vodi prema uto-
čištu.

Jess žurno navuče teški ogrtač,
stavi na glavu kapu i spusti štitni-
ke za uši. Uzeo je s čavla laso, iza-
šao i čvrsto zavezao kraj lasa o za-
pon na vratima. Tada se popeo stu-
bama gore, razmišljajući nije li,
možda, neki konj s ranča Ladder
dolutao ovamo.

Zemunica je bila ukopana dubo-
ko u zemlju i kad je Jess došao
gore, oluja ga je šibala u lice i one-
mogućavala mu disanje. Na trenu-
tak je, zaklonivši rukom lice, ostao
stajati.

Tada, odjednom, ugleda sićušnu
tamnu prazninu u snježnom zasto-
ru. Tamo je stajao neki konj. Životi-
nja kao da je osjetila da je prona-
šla skrovište i sada je čekala da ja-
hač sjaše. Držeći se za laso, Jess se
probijao naprijed sve dok nije
usprio uhvatiti konja za uzde. Tek
kad je držao tijelo u rukama, spoz-
nao je da je to Paula.

Bila je pri svijesti, ali tako iscrp-
ljena da je poput beživotna tereta
visla u njegovu naručju. Pošto je
bio samo nekoliko koraka udaljen
od šupe, gurnuo je vrata, pustio
konja unutra i ponovo ih zatvorio.

Lijevom je rukom držao Paulu, a
desnicom i dalje laso. Tvrđoglavo
se borio protiv bijesnog naleta vje-
tra i, posrćući, spustio se stubama.
Napokon je zatvorio vrata za so-
bom i odnio Paulu na krevet.

Otvorila je oči, pogledala ga i pro-
šaputala:

— Jess?

— Da, ja sam. U sigurnosti si —
tiho je rekao. — Samo ostani ležati.

— Nisam mislila da ću uspjeti. —
Teško je govorila, jer su joj se miši-
ći lica gotovo smrзли.

— Odlično si izdržala.

Izuo joj je kaljače, uzeo s police
zdjelu i izašao van po snijeg. Na-
kon što je stavio zdjelu na peč,
oprezno je izuo Pauli cipele i svu-
kao čarape. Nožni prsti bili su joj
bijeli poput snijega. Smrznuti! Oba
palca i gornji dijelovi dva prsta
ruke i lijeva polovica lica isto su
tako izgubili boju. Odmah je donio
šaku još nerastopljena snijega iz
zdjele.

— Drži to iznad nosa i lijeve polo-
vice lica! — rekao je odlučno.

— Ali, još se smrzavam!

— Moraš to učiniti. Ne smijemo
dopustiti da se smrznuti dijelovi
prebrzo odmrznu.

Poslušala ga je. Na dnu zdjele
već se stvorila voda. Ulio ju je u
drugu zdjelu i donio do kreveta.

— Stavi noge unutra — rekao je
i donio onu zdjelu s peći: — A pal-
ce i prste lijeve ruke drži u snijegu.

— Boli me — prošaputala je kad
je stavila ruku u snijeg.

— Znam da proketo boli, ali bilo
bi još gore kad ne bismo upotrijebi-
li snijeg i vodu od snijega.

Osim smrznutih dijelova, dobro
ju je pokrio. Kad joj se snijeg na
obrazu počeo topiti, donio je novi i
držao ga na njezinu obrazu, a Pauli
rekao neka stavi ruke u hladnu
vodu u zdjeli.

Voda u zdjelama malo-pomalo je
postajala toplija i bijela mjesta su

se obojila ružičasto. S vremenom su i bolovi popustili. Jess je osušio Pauline ruke i noge i strpao ih pod pokrivač.

Odmah je zaspala. Vitko je tijelo nepokretno ležalo ispod pokrivača, a tamna kosa obrubljevala lice. Neko je vrijeme stajao i promatrao je. Jačina novog osjećaja gotovo ga je svladala. Nije mogao ni misliti na to što bi se dogodilo da je potpuno zalutala u snježnoj mećavi.

Ponovo je izašao i s pomoću lasa dospio do staje. Kad je rasedlao Paulina konja, i nahranio ga, vratio se u zemunicu i održavao vatru.

Nekoliko sati kasnije Paula se probudila i promatrala ga kako priprema jelo. Donio joj je tanjur i šalicu kave na krevet.

Odmahnula je glavom.

— Nisam gladna, Jesse.

— Barem pokušaj.

Ispila je kavu i odgurnula tanjur. — Ne mogu jesti. Samo bih spavala. — Uznemireno ga je pogledala. — Hoćeš li biti ovdje kad se probudim, Jesse?

— Bit ću!

Kad je sam počeo jesti, vidio je da je ponovo zaspala. Ostao je čitavu noć pokraj peći, održavao vatru i u međuvremenu malo odspavao na podu. Kad je vani postalo svjetlije, izašao je pred zemunicu. Čuo je umoran prizvuk u zavijanju vjetra i spoznao da je oluja izurlala svoj bijes.

Kad je ponovo ušao, Paula se uspravila.

— Kako se osjećaš? — upitao je.

— Sve u svemu, vrlo dobro.

— Tada ću ti donijeti doručak.

— Jesse?

Nešto ga je u njezinu glasu zbunilo. Prišao joj je bliže. Njezino je lice odavalo zabrinutost:

— Tvoji su roditelji silno zabrinuti — rekao je. — Ali, mislim da ćemo za jedan sat moći odjahati.

S olakšanjem je uzdahnula i pokušala ustati. Kad ju je prošla prva slabost, prišla je sjeverozapadnom prozoru. Promatrala je kako vjetar tjera prerijom snježne oblake.

— Kako će dugo trajati mećava?

— Ne znam. Ponekad traje i dva dana, tako barem kaže Dake.

— Danas su izbori.

— Znam, moram u grad.

— Ali ne ako ostane ovakvo vrijeme. — Zabrinuto se okrenula. — Moram ti nešto reći, Jesse. Nije mi lako, ali ti to moraš znati. — Ugrizla se za donju usnu. — Kad sam jučer mislila da moram umrijeti, zažalila sam što ti nisam rekla da te volim.

Osjećao se kao da sluša daleku, ljupku glazbu. Stajao je, šutio, osluškivao...

— Voljela sam te od trenutka kad si došao s Farrarom; a kad si me poljubio, tada sam to potpuno spoznala.

Moram nešto reći, pomisli. Moram je zagrliti. Ali, nije se mogao ni pomaknuti i bojao se da će učiniti nešto pogrešno.

— Znam da sam plahovit i naprasit čovjek, Paulo — prošaputao je. — I ne bih htio...

— Muškarac mora biti takav ako želi ovdje opstati — žurno ga je prekinula. — Htjela sam u tebi pronaći nešto nježno, a to sam i našla kad si me jučer doveo iz oluje. Sve što si učinio i rekao bilo je nježno.

Sada je znao da neće pogriješiti ako je zagrlji i poljubi. Kad ju je pustio iz naručja, privila se uz njega. Potpuno se predala čaru tog trenutka.

Malo kasnije su krenuli. Jess se često ogledavao, kako ne bi izgubio Paulu. Zrak je još uvijek bio ispunjen snijegom što ga je vjetar uzdizao sa zemlje i tjerao uvis. Vidik je bio slobodan samo nekoliko jardi, a jašući tik uz rijeku nisu mogli previdjeti Tullyjevu zemunicu.

Odjednom je, desno od njih, iskrsla Tullyjeva staja.

— Sam! — pozvao je Jess.

— Ruth, dođi brzo! — doviknuo je u unutrašnjost zemunice. — Jesa je doveo Paulu!

Sam je izašao na snijeg, a Ruth za njim. Paula se vinula s konja, a roditelji su je zagrlili. Plakali su i istodobno se smijali.

* * *

Lanes Miles i momčad krenuli su s ranča Ladder dan prije nevremena, a kad su se pojavili prvi znaci mećave već su se vraćali kući. Kroz prozor glavne zgrade Tom Ansell gledao je kako su ljudi odveli konje u staju i zatim otišli u kuću za kauboje. Vjerojatno će ih ponovo vidjeti za večerom. Snježna je mećava postala tako jaka da Ansell više nije mogao vidjeti spavaonicu. Natrpao je peć, ali se još uvijek smrzavao. No, tome nije bila kriva oluja. Već je čitavo ljeto trpio od neprekidne unutarne hladnoće.

Posljednjih dugih mjeseci nije se ništa promijenilo; naprotiv, postalo je još teže.

Često je govorio samome sebi da se mora suprotstaviti Milesu oruž-

jem u ruci, ali nikad nije smogao hrabrosti.

Dok je snježna oluja mahnitala, nemirno je hodao amo-tamo. Najviše ga je mučila jedna misao. Čitavo ljeto nijednom nije bio na pješčanim brežuljcima, a momčad nije čak ni otpremila, kao dotad svake godine, stoku u Julestown. Kad je o tome govorio Milesu, on ga je prekinuo:

— Učinit ćemo to kad budemo imali vremena.

Grijući ruke uz vatru, Ansell je pokušao dovesti u vezu nekoliko činjenica koje je uspio načuti za vrijeme razgovora za stolom. Subotom uvečer Miles je običavao odlaziti na ples u Lariat — ponekad sam, ponekad s nekoliko kauboja s ranča. Namjeravao je oženiti Josephinu Tully, pa je čak u Julestownu kupio prsten s dijamantom.

Što Miles namjerava nakon ženidbe? Nikad nije spomenuo da će Josephinu dovesti na ranč. Ansell je iz pričanja razabrao da je djevojka vrlo tašta i da nije sigurno da će se udati za njegovog predradnika.

Miles je jednom spomenuo da će otputovati u Argentinu. Ako je to namjeravao, mora već imati pripremljen novac, a Ansell je u to sumnjao. Momčad s ranča Ladder mogla je otpremiti stoku u Julestown, ali to bi bilo riskantno. Pokrajina Blake imala je šerifa i Duke Morgan iako nije bio pravi predstavnik zakona, ipak nosi zvijezdu, a Miles ga ne bi pretvorio u svog protivnika.

Ansell pogleda na sat. Pet sati, a već je gotovo mrak. Zapalio je svjetiljku, a kad je momčad ušla, jelo je bilo na stolu.

— Pošto je tako rano počela, snježna oluja neće dugo trajati — rekao je Ansell. — Sutra moramo pogledati što je s našom stokom.

— Do vraga i krave! — viknu Miles.

Rančer je šutio. Miles je bio loše raspoložen i pijan. Njegova kovrčava plava kosa bila je raščupana, a brada obrasla i već se tri dana nije brijaao. To je bilo iznenađujuće, jer je inače mnogo pridavao svojoj vanjštini.

Jedan od kauboja namigne Ansellu. — Lane je bijesan jer je njegova djevojka pobjegla s nekim trgovačkim putnikom. Već sam mu ljetos savjetovao neka ustrijeli tog momka.

— Ako ne zašutiš, Butche... — Miles skoči i potegne kolt.

— Dobro... dobro... — žurno ga smiri Butch.

Za vrijeme jela napetost se povećala. Tijekom svih tih godina Ansell se nikada nije posvađao s Milesom ni sa svojim kaubojima. Ali, sada je došlo dotle. Kad su se najeli, momci su se vratili u spavaonicu. Rančer je pijuckao kavu i razmišljao o onom što je upravo čuo.

Nije znao što ga očekuje. Možda je Miles našao nešto što će mu donijeti mnogo novaca... možda će njegovi kauboji otići. U Ansellu se probudila divlja nada. Ako ih se riješi, mogao bi pronaći vjernu momčad. U banci u Julestownu ima novaca, a posjedovao je i veliko stado. Postao bi veći uzgajivač goveda — onakav kakvi su bili Vestry i Hancock.

Odjednom se nasmijao, prvi put nakon nekoliko mjeseci. Iznenada

je u tim događajima otkrio humor i pravdu sudbine. Miles je pobijeđen!

Iduće jutro snježna oluja popusti. Ansell je pripremio doručak. Bio je uvjeren da će za nekoliko sati biti slobodan. Tada mu je, odjednom, palo na um da bi sam mogao pogledati goveda.

Već godinama nije nosio kolt, ali sada se ohrabrio, izvadio revolver iz ladice i stavio ga ispod kaputa. Uzeo je kapu i izašao.

Iznenada je opet postao oprezan. Htio je ostati u kući dok oni ne ođu. Možda se u međuvremenu oluja potpuno stiša.

Momci su stigli nakon pola sata. Miles je još uvijek bio loše raspoložen. Njegovi su ga ljudi iskosa pogledavali, ali nisu ništa govorili. Rančera je donekle tješilo da se i oni, čini se, boje Milesa.

— Gdje je tvoja čekovna knjižica, Anselle?

Miles se oslonio o zid.

Ansell i opet osjeti poznati strah. Nadao se da će oni tek tako odjahati odavde, ali kad je sada ugledao Milesov prijeteci izraz lica, pogleda u pod.

— Čekovna mi knjižica sada nije potrebna.

— Potrebniija ti je od ičega drugog u životu. — Miles mu priđe. — Mi odlazimo u Argentinu i potreban nam je sav novac kojeg se možemo dočepati. Nisi, valjda, toliko glup pa vjeruješ da ćemo ostaviti novac u Julestownu?

Ansell, zgrčenih pesnica, ustuknu.

— Do vraga, to je moj novac! Možeš ići kamo želiš, ali to je moj novac!

— Napisat ćeš ček na cijeli iznos — ravnodušno nastavi Miles. —

Požuri, ionako ćemo prekasno stići u Lariat.

— Neću to učiniti.

Miles, bijesan, svom snagom udara rančera u desnu sljepoočicu, a Ansell navali na njega šakama.

Sada su nasrnuli na njega i ostali kauboji i bacili ga na pod, ali ga Butch primi za okovratnik i ponovo podigne u vis. Tada se upleo Miles:

— Idi u njegovu sobu, Butche. Tamo je čekovna knjižica. Donesi i tintu i pero.

Gurnuli su ga na stolicu. Udarci su napola omamili Ansellu, lice mu je oblila krv. Butch se ubrzo vratio sa čekovnom knjižicom.

— Ispuni ček! — oštro je zapovijedio. — Ono što si upravo dobio nije ništa prema onome kako ćemo te udesiti ako ne poslušáš!

Ansell držećim prstima ispuni obrazac. Miles mu istragne papir iz ruke i pogleda ga.

— Prokleta nejasan potpis! Ali, oni će isplatiti. Hajdemo!

Ustao je i pipajući potražio svoj kolt. Ali, prije nego ga je izvukao, Miles se okrenuo i opalio u njega. Ansell se srušio pokraj stola, ali nije izgubio svijest. Mozak mu je bio čudno bistar.

— Drago mi je što je pokušao. — Milesov je glas dopirao do njega kao iz velike daljine. — Ovako je ovo, što se tiče zakona, u redu.

Neki je drugi kauboj rekao:

— S Farrarovih pet tisuća imamo sada mnogo novaca. Čuo sam da su senjorite u Argentini vrlo lijepe.

Izašli su i ostavili za sobom otvorena vrata. Ansell je odjednom osjetio da mu curi krv. Zgužvao je maramicu i njome pritisnuo ranu. Metak mu je prošao kroz rame. Rana

ne bi bila opasna, ako bi mogao stići do doktora Ivesa. Ali, ako bi slijedio Milesa, oni bi ga ustrijelili.

Čudio se zašto ga nisu dokrajčili. Miles je, vjerojatno, htio da polagano umire. Oprezno je ustao i doteturao do vrata. Miles i ostali su upravo odjahali. Ako ostane, morat će umrijeti.

U tom se trenutku sjetio Jessa Dawsona. S mukom je navukao teški gornji kaput. Umrijet će, ali prije toga mora obračunati s Milesom. Nekako je uspio doći do staje, čak je i uzjahao.

Možda stigne do Tullyjevih. Oni će učiniti sve za čovjeka na samrti, čak i za Dugog Toma Ansellu. Tullyjeva je zemunica već bila bliže.

Skrenuo je konja nizvodno i napustio tragove ljudi što su vodili prema gradu. Tada je pred sobom nejasno ugledao obrise zdanja i jahao je prema njemu. Htio je viknuti, ali glas ga je već bio izdao. Čuo je neki muški glas i već se u idućem trenutku srušio iz sedla u nanose snijega.

— Ovo je Ansell! — uskliknu netko. — Do vraga, što on radi ovdje?

Glas se rančeru učinio poznatim. Zagledao se u čovjeka koji ga je podigao i nosio u zemunicu.

— Tko je pucao u vas? — upitao je drugi muški glas.

— Želim razgovarati s Dawsonom — jedva je prošaputao Ansell.

— Ja sam Dawson — rekao je jedan od dvojice muškaraca koji su se nagnuli nad njega.

Čudno, Dawson ga je odnio unutra. Ali, ovo je Tullyjeva zemunica. Nije očekivao da će ga ovdje naći.

— Miles je pucao u mene — tiho je objašnjavao Ansell. — Njegova je djevojka pobjegla s trgovačkim putnikom iz Omaha. Miles i njegovi ljudi su odjahali u Lariat.

Jedna od žena je kriknula, druga joj je ovila ruke oko ramena.

— Šta će Miles u Lariatu? — upita Dawson.

— Namjerava napustiti zemlju. Farrar će mu za neki posao platiti

pet tisuća dolara. Morate ga uhvatiti, Dawsons, inače... on će vas ustrijeliti prije nego ode odavde.

Ansell nije znao što su oni namjevali, ali mu je bilo jasno da će Dawson sada krenuti u potjeru za Milesom.

Da, Dawson će to učiniti.

— Umro je — rekao je Sam Tully.

IX

Jess Dawson i Sam Tully su oko podneva ugledali pred sobom Lariat. Za vrijeme dugog jahanja do grada Jess je razmišljao o Pauli; nije postala histerična poput majke, koja je očajnički htjela zadržati Sama kod kuće.

Sam kao da je u sebi bio nekako sretan. Jess je naslutio da je u tom trenutku doživio pobjedu, jer je uvidio da su zauvijek nestale sve ograde između njega i njegove žene. Poljubio je Ruth i tada joj rekao da muškarac mora obaviti ono što mu je dužnost.

Paula se ponašala drugačije. Poljubila je Jessa, nimalo se ne stideći pred roditeljima. Nije protivurječila, a Jess je htio da bude tako. Za njega je ovo bio posljednji ispit jakosti Paulina značaja, i ona ga je položila.

Razmišljao je i o Ansellu ali nije mogao shvatiti tog čovjeka. On je morao znati da će mu jahanje donijeti smrt, na to ga nije naveo ni plemenit razlog. Htio je samo to da Dawson krene u potjeru za Milesom. Jessu nije bio potpuno jasan

razlog, ali vjerojatno je bio u samoj vezi Ansell i Miles. Međutim, sada je bilo važno samo jedno: rančer im je donio važnu obavijest, i to u posljednji čas. Da nije došao on i Sam bi stigli prekasno i sve bi bilo izgubljeno.

Jahali su u polukrugu oko grada i stigli do stražnje strane začelja kuće doktora Ivesa. Istina, nisu mogli prikriti svoj dolazak, ali možda ih Farrar nije prepoznao. Jess je očekivao da će biti dočekani vatrom iz pušaka, ali čulo se samo lagano stenjanje vjetra.

Netom su sjahali, Ives im je već doviknuo:

— Požurite unutra! Čekali smo vas! Henkle, odvedi njihove konje u staju!

Farmer je prošao pokraj Ivesa. Jess ga je poznavao. O većini doseljenika koji su došli na glasanje nije imao iluzija. Ali, u čovjeka kakav je bio Henkle moglo se pouzdati.

— Je li bilo neprilika? — upitao je Jess.

— Ne — odgovori Henkle. — Ali, kad si ti ovdje, jamačno će ih biti.

Ušli su. Stigao je jedan od doseljenika i obavijestio ih da je vani sve mirno. Bila su ukupno šestorica... sve ljudi u koje se moglo pouzdati.

— Ima li još koga, ili ćemo to učiniti sami? — upita Jess.

— Salun je pun — odgovori Ennis. — Stižu već od podneva, ali još nisu glasali za nas. Jedva da će se to i dogoditi, ako ne istjeramo Milesa iz pokrajinske zgrade.

— Znači, tamo se glasa?

— Da. Oni drugi imaju dvanaest glasova, ali mi ćemo dobiti najmanje trideset ako ne dopustimo da nas uplaše i pobjegnemo iz grada.

Jess ih je obavijestio o Ansellovoj sudbini.

— Sutra ću ga dati dopremiti — rekao je doktor Ives. — Ali, zašto te je obavijestio?

— Ne znam. — Vjerojatno me htio nahuškati na Milesa... Je li već netko glasao za nas?

— Ja sam htio pokušati — objasni Ennis. — Međutim, kad sam prišao uredu, izašao je Miles i rekao mi da će me na mjestu ustrijeliti ako učinim samo još jedan korak. Tada sam se okrenuo.

— Dovoljno je trideset ljudi da ih natjeramo u bijeg, — primijeti Jess.

Ušao je Henke i stresao snijeg s cipela.

— Jesi li već čuo, Jesse, da se prije dva dana Brennan ustrijelio? — upita doktor Ives.

— Zašto je to učinio? — Jess ga je iznenađeno promatrao.

— Mogu zamisliti kako je bilo. Kad je postalo ozbiljno, Brennan

nije više htio tiskati Farrarove lažne priče. Rekao je da će objaviti istinu, kao i mi na sastancima. Ali, pretpostavljam da to nije mogao učiniti.

— Jesi li siguran da se ustrijelio?

— Kad sam došao tamo, bio je mrtav — objasnio je doktor Ives. — Kolt je ležao uz njega, a Morgan je to nazvao samoubojstvom.

— Dakle? — nestrpljivo zapita Henkle.

— Koliko oružja imamo? — odgovori protupitanjem Jess.

— Od doseljenika koji su u salunu nitko nije naoružan.

— Pa, ne mogu sve sam učiniti!

— Znamo — odgovori Henkle. — Objasni nam svoj plan.

— Slušajte! — Jess se uspravi. — Došuljāt ću se do stražnjih vrata Farrarova ureda, a kad započne gužva, pucajte iz saluna iz svih oružja.

— Miles i njegovi ljudi se neće dati uplašiti — primijeti stariji doseljenik, po imenu Oram.

— Oni znadu koliko je ljudi u salunu. — Jess je prikopčao opasač iznad gornjeg kaputa od ovčje kože. — Koliko oružja, zapravo, imamo?

— Ponio sam vinčesterku — reče Sam. — Pratit ću te.

— Ne, ići ćeš s ostalima — suprotstavio se Jess. — Dakle, ti ćeš voditi momke. Ti imaš kolt, a Oram pušku. Kako je s tobom, doktore?

— Imam vinčesterku i pušku Greener.

— Donesi ih ... Gdje je Morgan?

— U salunu — odgovori Ennis. — Tvrdi da mora održavati red.

— Kad sve prođe, imat ćemo novog šerifa — izjavio je Jess. — Možeš li mu oduzeti zvijezdu i kolt, Dake?

— Isto tako lako kao i djetetu bombon. — Ennis se nasmije.

— Pričekajte u salunu dok ne čujete prasak prvog metka,

— Kad budem imao Morganov revolver, imat ćemo još više oružja — reče Ennis.

— Za oružje moraš imati i ljude! — odgovori Jess i krene.

Pokušao je zamisliti kako je Miles rasporedio svoje ljude. Vjerojatno su u prednjoj prostoriji, u kojoj je glasačka kutija... na Farrarovom pisaćem stolu, a Farrar se zadržava u stražnjoj sobi.

Jess potegne kolt, otkoči obarač i skoči prema stražnjim vratima, pa ih naglo otvori. Farrar je upravo stavljao drva u peć. Kad je Jess ušao, poskočio je od straha i viкнуo:

— Milese!

Iz prednje se prostorije nije moglo vidjeti da je Jess skočio na Farrara i srušio ga drškom revolvera, prije nego je ovaj stigao upotrijebiti oružje. U idućem se trenutku na pragu pojavio Miles, s koltom u ruci spremnim da puca. Jess je opalio prvi. Metak je pogodio Milesa, on se napola okrenuo, a kad je očajnički pritisnuo obarač, Jess je po drugi put pucao. Tada se Miles srušio preko praga i pao na lice.

— Bacite oružje! — kriknu Jess.

U istom trenutku u salunu je počela pucnjava i dva su se metka zarinula u drveni zid. Dvojica Milesovih momaka, uđu pucajući.

Jess je pogodio prvog u donji dio tijela, ali je istodobno osjetio da mu je metak okrnio rebra. Drugi je opalio brže od njega. Sada je Jess još dva put pucao i drugim metkom pogodio.

Jess se spustio na pod iza peti i žurno punio prazan revolver.

U tišini se začu usklik:

— Dolaze!

Pucnjava opet poče. Jess je čekao, s revolverom u ruci. Farrar se pomakao na podu. Prostorija se napunila dimom od baruta. U susjednoj sobi nastade gužva.

Milesove je ljude obuzela panika. Na vratima su se pojavila trojica, podignutih ruku.

— Jesse! — začuo se Ennisov glas.

— Sve je u redu, Dake! Imamo ih!

Ennis se pojavio na vratima i promatrao zarobljenike. U tom se trenutku Farrar uspravio i protrljao glavu. Ogledao se, žmirkajući, i kao da nije shvaćao što se dogodilo.

— Sada više uopće ne izgledate opasni — reče Ennis.

— Jesse, ovo bi morao vidjeti! — doviknu Sam Tully iz ureda. Čovjek ne bi ni pomislio da dva odrasla muškarca imaju mjesta ispod Farrarova pisaćeg stola, ali McBain i Rollins su tamo.

— Odvedite ih u zatvor što ga je Farrar sagraдио! — odgovori Jess.

— Budalo, mogao si mnogo bolje proći, a odbio si. — Farrar je hladno gledao Jessa. — Smatrao sam te pametnijim.

— Bio si u zabludi Coe.

Farrar je izvukao cigaru iz džepa i dostojanstvenim je mirem pripalio.

— Greška koju sam počinio jest u tome što sam te uopće doveo ovamo. To je prvi put da sam se u nekom čovjeku prevario. Ali, možda, to i nije bila zabluda. Ti možeš iza-

či nakraj s ovim ljudima. Znaš li koliko bi mi vrijedilo da to učiniš?

— Više nego možeš platiti. On je upropašten, Dake. Izgradio je grad, a on ga je upropastio.

— To mi se i prije događalo. Počet ću iznova.

— Neko vrijeme nećeš — reče Jess. — Ne razumijem se baš mnogo u zakone, ali vjerujem da će te to što si pokušao spriječiti u njihovoj biračkoj dužnosti građane otpremi na neko vrijeme iza rešetaka.

— Vidjet ćemo. — Farrar ustane i prekorači mrtvog Milesa.

Ennis i Henkle odvedoše zarobljenike u zatvor. Kad je Jess ušao u ured, ugledao je Sama i Orama kako drže uplašene Rollinsa i McBaina.

— Morao sam ih izvući ispod pisaoćeg stola — objasni Tully.

— Provodite li vi izbore? — upita Jess Rollinsa, a kad je on kimnuo, zapovijedi: — Onda, nastavite! Želimo glasati!

Pred vratima su u redu stajali doseljenici.

— Dođite! — pozove ih Jess. — Sada vas nitko neće sprečavati!

Malo kasnije, Jess i Sam izađu iz ureda. Ennis se vratio iz zatvora i pridružio im se.

— Što je s Morganom? — zapita Jess.

Ennis se nasmija.

— Odjahao je iz grada, prema istoku. Čini se da hitno želi ponovo naći Haysa.

Kad su napuštali grad, sunce je poglelo na zapadu.

Vjetar je još uvijek puhao.

Sam podigne glavu i progovori glasom čovjeka iznenađenog zbog sama sebe:

— Čudno je što zemlja može učiniti od čovjeka. U Missouriju bih u takvoj prilici pobjegao najbrže što bi me noge nosile.

— Čovjek spozna što sve može učiniti tek kada to mora uraditi, — odgovori Jess. — Je li netko ranjen?

— Trojica su okrnuta mecima. Doktor Ives se brine o njima, a Ennis mu pomaže. Ostao je u gradu kako momci uvečer ne bi izazvali neprilike, ako previše popiju.

Jess kimnu.

— U našoj novoj zemlji nećemo dopustiti linč.

Sam je malo zbunjeno prešao rukom preko lica.

— Ponošan sam što ćeš mi biti zet, Jesse.

— To vrijedi i za mene. — Jess se sretno nasmijao. — Jesi li čuo što o Josephini?

— Doktor Ives mi je pričao da se udala. — Znaš, nikada nisam bio sretniji nego sada ...zapravo, već duže od mjesec dana. Počelo je time što je Farrar doveo moju Ruth s plesa, a ja sam mu zaprijetio da ću ga ubiti. Tada sam počeo ponovo osvajati Ruth, ali to ni sam nisam znao.

KRAJ

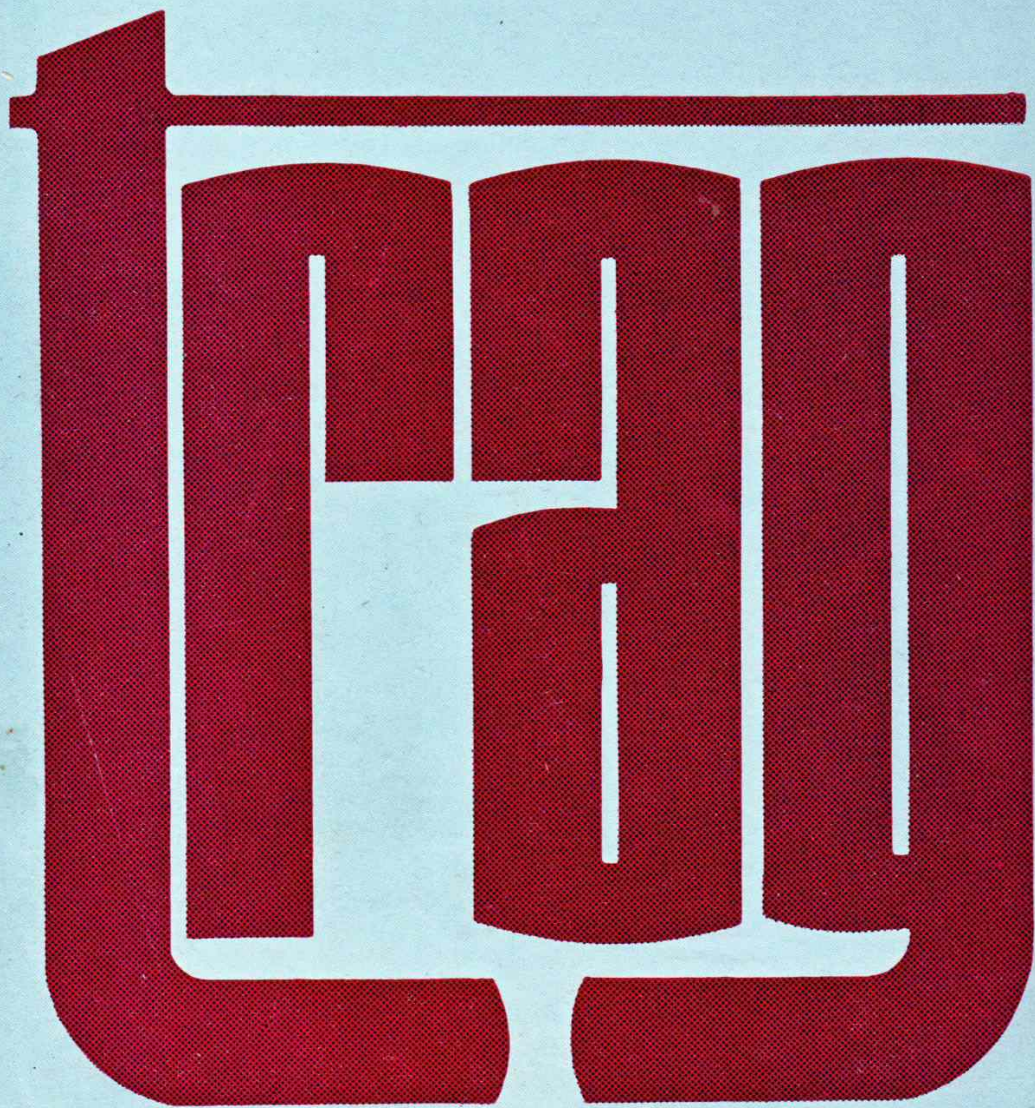
DOSAD IZAŠLI ROMANI NOVE SERIJE »LASO«

26. L. L'Amour: PAKAO PAPAGA
27. H. S. Sharon: KAD JE DOŠLA MECAVA
28. J. Kirby: OPASAN POKLON
29. L. B. Patten: PUSTINJA KOJA UBIJA
30. H. S. Sharon: PROKLETI RANC
31. V. D. Overholser: IZGUBLJENO POVJERENJE
32. W. O'Connor: ZAMKA ZA KRADLJIVCE STOKE
33. R. Beakson: POMAHNITALI RANČER
34. D. J. Stevens: NOĆ OBRACUNA
35. L. L'Amour: UKROĆENA ZEMLJA
36. W. R. Cox: DJEVOJKA S ISTOKA
37. H. S. Sharon: CRNI ORAO
38. Tom West: SAMO MOJ PISTOLI
39. Scott F. Scott: ALABAMA
40. H. S. Sharon: PODVALA BILLA JACKSONA
41. Louis L'Amour: BEZDUŠNI VODIČ
42. W. O'Connor: OPASNI DOŠLJAK
43. W. O'Connor: OSAMLJENI SERIF
44. U. H. Wilken: PROKLETI ŽIVOT
45. S. H. Sharon: NAPAD NA KOČIJU
46. J. F. Beck: U IME ZAKONA
47. L. L'Amour: VISOKI STRANAC
48. L. L'Amour: OBRACUN U PRERIJI
49. S. C. Lawrence: VRELI DAN U BUFFALU
50. P. Hangster: POVRATAK
51. J. F. Beck: OLOVO PRAVDE
52. Hal Warner: TRAGOVI U PUSTINJI
53. G. A. Lutz: PUCNJI U PRAZNO
54. E. Jones: NEUSTRASIVI SLADE
55. L. L'Amour: ZLATNA PLANINA
56. H. Hatten: SMRTONOSNI POKOLJ
57. T. West: TEKSASANIN
58. E. Jones: SMRT SVIM IZDAJICAMA
59. W. O'Connor: KANJON SMRTI
60. L. L'Amour: KLAN SACKETTOVIH
61. D. Dean: OSIŠANA OSVETNICA
62. D. Dean: VATRENA OSVETA
63. J. Gilmoor: LOV NA SVJEDOKE
64. C. Hunter: ALI TADA SE POJAVIO SAM
65. F. Glaser: VRIJEME OBRACUNA
66. F. Short: NI PAKAO ME NEĆE
67. R. Ullman: JACKSONOV KLAN
68. G. Lord: TAJNI TOVAR
69. W. O'Connor: STOTINU DANA PAKLA
70. F. Short: SKINITE HULJU IZ SEDLA
71. A. C. Morgan: REVOLVERASI SU ČEKALI
72. L. L'Amour: BRAĆA SACKET
73. H. Werner: ZLOČIN OTACA
74. L. Wallies: U OLOVNOJ OLUJI

U PRIPREMI:

75. C. Martin: IZASLANICI PAKLA

KOD VAŠEG PRODAVAČA NOVINA

**BIBLIOTEKA KRIMINALISTIČKO
— LJUBAVNIH ROMANA**